

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rozvoj osobnosti dítěte pomocí didaktického materiálu
M. Montessori

The development of a child's personality by means of Montessori
didactical material

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce:
PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

Autor:
Zdeňka Maiselová, DiS.

Praha 2007

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D. za ochotu a čas, který mi věnovala při zpracování mé bakalářské práce.

.....

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Rozvoj osobnosti dítěte pomocí didaktického materiálu M. Montessori vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím prezenčním zpřístupněním v knihovně UK HTF.

V Praze dne 11. 7. 2007

Podpis:

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je prokázání pozitivního působení didaktického materiálu M. Montessori na rozvoj dětské osobnosti. Práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a část praktickou. Teoretická část seznamuje čtenáře s pedagogickým systémem M. Montessori. Hlavní díl je věnován Montessori didaktickému materiálu. V části praktické jsou popsány vlastní zkušenosti a poznatky z praxe. Dále jsou vyhodnoceny výsledky pozorování a dotazníkového výzkumu.

ANNOTATION

A goal of the bachelor thesis is a vindication of the positive effect of Montessori didactical material on the development of a child's personality. The bachelor thesis is divided into two parts, a theoretical part and a practical part. The theoretical part makes acquainted readers with pedagogical system of M. Montessori. The main part belongs to Montessori didactical material. In the practical part are described own experiences and knowledge from a practice. Then are evaluated the results of an observation and a questionnaire research.

Klíčová slova

pedagogický systém M. Montessori, Montessori didaktický materiál, osobnost dítěte, předškolní věk, výchova

Keywords

pedagogical system of M. Montessori, Montessori didactical material, child's personality, pre-school age, education

*„Má-li malé dítě materiál před sebou,
přizpůsobuje se mu vážnou, koncentrovanou prací, která jakoby působila na lepší část vědomí. Vypadá to skutečně tak, jako by malí učinili největší objev, kterého je jejich duch schopen: materiál poskytuje jejich rozumu cesty, které by jinak zůstaly v dětství nepřístupné.“*

/M. Montessori: Die Entdeckung des Kindes.
Freiburg, Basel 1969, s. 198/.

Obsah:

ÚVOD	- 8 -
A) TEORETICKÁ ČÁST	- 9 -
1. ŽIVOT A DÍLO MARIE MONTESSORI.....	- 9 -
2. PRINCIPY PEDAGOGIKY M. MONTESSORI.....	- 13 -
2.1 <i>Výchova ke svobodnému rozvoji jedince</i>	- 13 -
2.2 <i>Absorbující duch</i>	- 14 -
2.3 <i>Postavení vychovatele</i>	- 14 -
3. DŮLEŽITÉ POJMY VE VÝCHOVNÉ PRÁCI M. MONTESSORI.....	- 16 -
3.1 <i>Aktivní disciplína</i>	- 16 -
3.2 <i>Normalizace a deviace</i>	- 16 -
3.3 <i>Polarizace pozornosti a aktivizační cyklus (fenomén Montessori)</i>	- 16 -
3.4 <i>Předem připravené prostředí</i>	- 17 -
4. DIDAKTICKÝ MATERIÁL M. MONTESSORI	- 19 -
4.1 <i>Členění didaktického materiálu</i>	- 19 -
4.2 <i>Metodika</i>	- 19 -
4.3 <i>Další zásady práce s didaktickým materiálem</i>	- 20 -
4.4 <i>Vztah k senzitivním fázím</i>	- 21 -
4.5 <i>Význam didaktického materiálu</i>	- 22 -
5. DIDAKTICKÝ MATERIÁL K JEDNOTLIVÝM OBLASTEM PRÁCE	- 23 -
5.1 <i>Cvičení praktického života</i>	- 23 -
5.2 <i>Smyslový materiál</i>	- 26 -
5.3 <i>Řeč</i>	- 30 -
5.4 <i>Matematika a geometrie</i>	- 31 -
5.5 <i>Kosmická výchova</i>	- 34 -
5.6 <i>Didaktický materiál v dnešní době</i>	- 35 -
6. ROZŠÍŘENÍ MONTESSORIOVSKÉ PEDAGOGIKY	- 36 -
6.1 <i>Montessoriovská zařízení ve světě</i>	- 36 -
6.2 <i>Montessoriovská zařízení v České republice</i>	- 37 -
B) PRAKTICKÁ ČÁST	- 38 -
1. POUŽITÉ VÝZKUMNÉ TECHNIKY	- 38 -
1.1 <i>Technika pozorování</i>	- 38 -

1.2 Technika dotazníku	- 39 -
2. VYHODNOCENÍ VÝZKUMŮ	- 40 -
2.1 Vyhodnocení pozorování.....	- 40 -
2.2 Vyhodnocení dotazníku č. 1	- 63 -
2.3 Vyhodnocení dotazníku č. 2	- 72 -
ZÁVĚR	- 80 -
POUŽITÁ LITERATURA	- 82 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 83 -

ÚVOD

Pedagogický systém Marie Montessori, italské lékařky, pedagožky a obhájkyně práv dětí a žen, slaví úspěchy po celém světě již přes sto let. S touto výchovnou metodou jsem se seznámila během studií na Vyšší odborné škole pedagogické a sociální v Praze. Metoda mne velmi zaujala svým přístupem k výchově a dětství vůbec. Nejvíc mě však oslovil didaktický materiál, který hraje v montessoriovském systému velmi významnou úlohu. Proto jsem se rozhodla vypracovat o něm a jeho působení na osobnost dítěte svou bakalářskou práci.

Cílem práce je prokázání kladného působení didaktického materiálu M. Montessori na rozvoj osobnosti dítěte.

Na začátku své práce jsem si proto stanovila dvě hypotézy:

- 1) Cvičení praktického života rozvíjí u dětí jejich samostatnost a správné pracovní návyky.
- 2) Děti, které v předškolním zařízení pracovaly s didaktickým materiálem M. Montessori, jsou velmi dobře připraveny na výuku matematiky a českého jazyka na základní škole.

Bakalářská práce se skládá z části teoretické a z části praktické. V teoretické části bych ráda čtenáře seznámila s metodou M. Montessori, s jejími principy a pojmy. Hlavní díl teoretické části patří didaktickému materiálu. V druhé části práce pak popisuji své praktické zkušenosti s touto metodou a hodnotím výsledky pozorování, dotazníkového šetření a hypotéz. Součástí bakalářské práce jsou také přílohy s fotografiemi a dalším materiálem.

A) TEORETICKÁ ČÁST

1. ŽIVOT A DÍLO MARIE MONTESSORI

Maria Montessori se narodila 31. srpna 1870 v obci Chiaravalle v italské provincii Ancona. Oba její rodiče byli vzdělaní. Otec byl důstojníkem, později finančním úředníkem. Díky vlivu matky se u M. Montessori vyvinulo hluboké sociální cítění, ovlivňující její pozdější činnost. Po základní škole byla přijata jako jedna z mála dívek na technicky orientovanou střední školu. Po jejím ukončení vystudovala medicínu na univerzitě v Římě. V roce 1896 získala titul doktora medicíny, když obhájila práci z oboru neuropatologie. Stala se tak první ženou-lékařkou v Itálii vůbec. V tomtéž roce přednášela na ženském kongresu v Berlíně svoje projevy, týkající se problematiky ženské emancipace. Ty jsou ještě dnes v popředí zájmu feministických hnutí. Svě pokrokové názory, týkající se práv a rovnoprávnosti žen obhajovala i na svých přednáškách v Itálii a Anglii..

Po ukončení studií začala M. Montessori pracovat jako asistentka na psychiatrické klinice při římské universitě. Během dvou let zde pečovala o děti s mentálním postižením. Sama pravidelně navštěvovala ústavy pro choromyslné v Římě a okolí, diagnostikovala děti a přijímala je na kliniku. Právě zde započala její pedagogická činnost. Práce s těmito dětmi vedla M. Montessori k myšlence jejich vychovatelnosti. Zahájila tím zcela novou etapu péče o slabomyslné děti. Jejím cílem bylo oslovení a rozvíjení duševního potenciálu dětí pomocí aktivace smyslů. Přednáškou na toto téma na pedagogickém sjezdu v Turíně v roce 1898 si získala uznání předních evropských odborníků. Maria začala intenzivně studovat dosavadní poznatky z oblasti speciální pedagogiky. Na svých návštěvách v Londýně a Paříži se seznámila s praktickou péčí o duševně zaostalé děti v různých ústavech. Také prostudovala odborné práce lékařů, speciálních pedagogů a psychiatrů. Avšak nejvíc M. Montessori oslovily práce dvou francouzských lékařů z počátku 19. století - J. M. Itarda a E. Ségiuna. V návaznosti na jejich díla vypracovala pedagogický program pro mentálně postižené děti a prezentovala ho v četných přednáškách.

Vedením kliniky jí bylo svěřeno řízení tzv. Modelové školy při institutu pro učitele zvláštních škol v Římě. Zde poznala svého spolupracovníka doktora Giuseppa Montesanyho, který se stal otcem jejího nemanželského syna Maria, narozeného v roce 1898. M. Montessori začala ve cvičné škole intenzivně vyučovat a prověřovat didaktický materiál, který stále zlepšovala na základě potřeb dětí. K všeobecnému údivu dosáhla mimořádných výsledků.

Svěřenci v její péči složili státní zkoušky ze čtení a psaní pro zdravé děti a mohli pokračovat ve výuce na běžných školách.

Avšak proč podobné metody nevyužít i u zdravých dětí? Vzdala se tedy vedení institutu a začala pracovat v soukromých i veřejných školách v Římě. Čelila přitom odporu ze strany zastánců ortodoxních metod vzdělávání, kteří považovali její systém zdůrazňující svobodu dítěte za hrozbu kázně ve školách. Měla však značnou podporu z řad nadšených reformátorů. Ačkoliv byla již uznávanou a známou osobností, začala také znovu studovat. Zároveň prováděla různé výzkumy ve školách. V roce 1902 dokončila studia pedagogiky, antropologie a experimentální psychologie na univerzitě v Římě, kde následně působila v letech 1904 – 1908 jako profesorka a vedoucí katedry antropologie a biologie.

Následně přijala nabídku Eduarda Talama, tehdejšího ředitele jedné stavební firmy, který jí nabídl, aby v chudinské čtvrti San Lorenzo zřídila útulky pro malé děti jeho zaměstnanců, převážně dělníků. V roce 1904 byl tedy v Římě otevřen první „Dům dětí“ (Casa dei bambini) pro 2 až 7leté děti ze sociálně slabších vrstev.

Děti si zde hrály a pracovaly s různými předměty, které jim M. Montessori nechávala volně k dispozici. Jak uvádí Ludwig¹⁾, klíčový význam obsahuje její pozorování, že malé děti ve věku kolem tří let jsou schopny vysoké koncentrace, pokud mají možnost podle svých vlastních možností vtisknout smysl nějakému předmětu, odpovídajícímu jejich stupni vývoje. Marie Montessori to označila jako fenomén polarizace pozornosti. Zjistila početná a obsáhlá působení těchto dětských vzdělávacích aktivit, které se týkají celé osobnosti dítěte. V této souvislosti mluví také o „normalizaci“ dítěte, tj. o obnovení pravých pozitivních možností, které mají děti dané přírodou. Ty se postupně ztrácejí při dospívání, což Montessori označila jako „deviace“.

Na základě vlastních praktických poznatků, poznatků svých spolupracovnic i na základě nabraných zkušeností a vědomostí ze studijních cest a studia odborné literatury vytvořila M. Montessori originální výchovný systém, jehož principy a zásady zveřejnila v řadě publikací, které byly rychle překládány do světových jazyků a získávaly ohlas na celém kulturním světě.

¹⁾ Ludwig, H. a kol. Vychováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2000, s. 10.

V roce 1913 vydala „Il metodo della pedagogica scientifica applicato all' educazione infantile nelle case dei bambini“ (Metoda vědecké pedagogiky užitá ve výchově dětí v dětských domech) a o tři roky později vychází kniha „L'autoeducazione nelle scuole elementari“ (Sebevýchova v elementární škole).

V roce 1913 se M. Montessori rozhodla uspořádat v Římě první mezinárodní vzdělávací kurz, kterého se zúčastnilo 87 posluchačů z celého světa, přičemž 67 jich bylo z USA. V tomtéž roce podnikla M. Montessori do USA svoji první cestu. Přijata byla velkolepě. Po tři týdny navštěvovala různé školy, přednášela a odpovídala na mnohé otázky na tiskových konferencích. Během necelého roku se jméno M. Montessori stalo v USA pojmem a byly zde zakládány první montessoriovské společnosti

V roce 1916 se M. Montessori přestěhovala do Barcelony. Několikrát se vrátila na delší dobu do rodné Itálie, kde přednášela a věnovala se další pedagogické činnosti. V podmínkách zostřování vnitřní situace v Itálii 30. let však začaly být její školy zavírány a rušeny.

Naopak ve světě byly její myšlenky přijímány s nadšením. V meziválečném období vzniklo po celé Evropě množství montessoriovských školek, škol a národních společností. Mezinárodní montessoriovskou společnost založila sama M. Montessori s podporou svého syna Maria v roce 1929. Roku 1936 musela kvůli španělské občanské válce uprchnout z Barcelony a nový domov si našla v Nizozemí.

Její houževnatou práci přerušila fašistická diktatura, která zakázala činnost monessoriovských zařízení. V pozdějších letech v Německu došlo i ke spálení knih, dokumentace a ostatních publikací.

Kvůli válečnému stavu se během 2. světové války zdržovala v Indii, kam podnikla cestu v roce 1939. Právě zde vznikla řada jejích důležitých děl a prací. V té době se také angažovala ve výchově k míru a navrhla svou koncepci „kosmické výchovy“. Navázala přátelské vztahy s Ghándím a R. Thákurem a seznámila se s jeho školou Domov míru.

Po skončení války se opět vrátila do Nizozemí. V roce 1946 se podílela na znovuootevírání a dalším zakládání předškolních zařízení a základních škol. I přes svůj pokročilý věk se dál zúčastňovala kongresů, přednášela po celém světě. Začala se také připravovat na další cestu do Ghany. Tu už bohužel neuskutečnila. Dne 6. května 1952 zemřela ve svém domě v holandské vesničce Nordwijk – aan – Zee. Podle svého přání je pochována na tamním katolickém hřbitově.

Maria Montessori patří bezpochyby k nejvýznamnějším postavám reformně pedagogického hnutí. Za svou celoživotní práci a humanistické ideje se dočkala ocenění na mezinárodní úrovni – v roce 1950 získala Nobelovu cenu za mír.

2. PRINCIPY PEDAGOGIKY M. MONTESSORI

M. Montessori vycházela při tvorbě svého systému z poznatků o dítěti, které byly odvozeny z experimentální psychologie a především pak z bezprostředního pozorování dětí.

M. Montessori zastávala myšlenky krajního pedocentrismu. V jejím pedagogickém systému je dítě základ všeho a má ve výchově vedoucí postavení, vše je orientováno na jeho potřeby, zájmy. Ve svých dílech zdůrazňovala, že je třeba se soustředit na dítě jako na lidskou bytost. Praktikuje se systém individuální výchovy. M. Montessori si byla vědoma toho, že děti mají rozdílné učební schopnosti. Z toho důvodu zastávala názor, že děti nemusí k dosažení stejného cíle postupovat stejným tempem a stejným způsobem. Svůj výchovný systém uspořádala tak, aby se každé dítě mohlo rozvíjet samostatně a mělo k rozvoji stejné možnosti. Proto nerozlišovala děti podle jejich schopností či výkonnosti. Také se tím snažila odstranit z výchovy pocity méněcennosti dětí. Pro současnou výchovnou praxi je velmi cennou doprovodnou myšlenkou odmítání uspěchanosti pod tlakem a prvek soutěživosti.

2.1 Výchova ke svobodnému rozvoji jedince

Výchova má být účinnou pomocí, která má podporovat normální vývoj dítěte. Výchovnou činnost formulovala M. Montessori jako pomoc lidské bytosti – dítěti, jak se stát samostatným. Výchova je tedy chápána jako realizace dětské svobody, a to svobody biologické, sociální a pedagogické.

- A. *Biologická svoboda* znamená osvobození dětí od překážek, které brání jejich normálnímu vývoji. Tím se dítěti umožní svobodně rozvinout jeho tvořivou sílu. Úlohou výchovy je dítěti tuto svobodu poskytnout, aby se mohlo realizovat.
- B. *Svoboda sociální* má podporovat biologickou svobodu. Dítě se narodí jako bezmocná bytost, odkázaná na vazby svého okolí. Tyto vazby však omezují jeho aktivitu. Dítě musí mít možnost vybojovat si svobodu změnou těchto sociálních vztahů. Dospělý má být pomáhajícím vzorem.
- C. *Pedagogická svoboda* spočívá ve vedení dítěte k jeho samostatnosti, k sebevýchově.

2.2 Absorbující duch

Podle M. Montessori se každé dítě potřebuje realizovat, učit se. Jeho osobnost má v sobě tzv. „*absorbujícího ducha*“ – chce nasávat poznatky z okolí. Tato potřeba se rozvíjí ve zvlášť citlivých obdobích dítěte, které autorka pojmenovala „*senzitivní fáze*“ (viz kap. 5. 4). Důležitý je určitý řád v okolí, protože dítěti pomáhá tuto jeho schopnost rozvinout. Tento svůj poznatek M. Montessori podrobně popisuje ve své knize *Absorbující mysl*²⁾.

2.3 Postavení vychovatele

Podněcovat život, nechat mu ovšem při jeho rozvoji volný průběh, v tom spočívá první povinnost vychovatele.

(M. Montessori: *Die Entdeckung des Kindes*. Freiburg 1980, s. 126)

Vychovatel má ve výchovném systému M. Montessori zvláštní postavení. Vystupuje v roli stálého pozorovatele, který dává rady a jen příležitostně podporu. Úlohou vychovatele je spíše připravit dítěti vhodné prostředí k jeho rozvoji. Učitel tedy pouze taktně pomáhá dítěti, aby zvládlo svůj úkol vykonat samo. K tomu je samozřejmě zapotřebí opřít se od klasického způsobu výchovy. „(..Učitelka..)Musí potlačit svou vlastní osobnost, aby bylo více prostoru pro samostatnou dětskou aktivitu“, přímo píše Montessori³⁾.

Tato pasivita se ale v žádném případě neprojevuje lhostejností, neznamená to, že jsou děti ponechány samy sobě.

Aktivita vychovatele se má podřídit svobodnému rozhodování dítěte a tím se mu poskytne i možnost sebevýchovy. Potlačování spontánního vývoje dětí vede podle M. Montessori ke zpoždění rozvoje dětských schopností. Při výchově se má dbát na individuální vlastnosti dítěte (o každém dítěti si vychovatel vede zápis), podle nich pak odpovídajícím způsobem upravit prostředí tak, aby se z výchovy a vzdělávání odstranila zbytečná námaha a přetěžování. Dítě si samo volí svoje zaměstnání a pracuje svým tempem a podle svých představ.

²⁾ Montessori, M. *Absorbující mysl*. Praha: Nakladatelství SPS, 2003.

³⁾ tamtéž, s. 175.

Díky pozorování dítěte se od něj může vychovatel učit specificky dětským přístupům a chápat dětská přání a potřeby. Vztah k dítěti se vytváří postupně a harmonicky. Dítě a vychovatel jsou rovnocennými partnery, vychovatel nesmí zdůrazňovat svou moc a nadřazenost. Dítě může své zkušenosti nejlépe a nejtrvaleji vytvářet v uvolněné a přátelské atmosféře. Vychovatel má dítěti dodávat odvalu k činnosti, pokud si je v něčem nejisté. Povzbuzovat ho, když se mu nedaří. Vždyť při samotné vykonávané činnosti pocítuje dítě radost. Negativní hodnocení činnosti dítěte by se nemělo používat vůbec. Místo toho poskytneme dítěti možnost opravy. Montessori odmítala metodu trestů a odměn. Tak malé dítě si podle ní ještě nedokáže uvědomit jejich smysl. Důležitá je také stručnost a jednoduchost vyjadřování vychovatele.

Drobné konflikty necháváme řešit děti samotné, při závažnějších je už zásah učitele nezbytný. Díky konfliktům dítě rozvíjí své sociální dovednosti a uvědomuje si zodpovědnost za své činy.

Jediným požadavkem vychovatele je slušné chování a pořádek.

V souladu s montessoriovskou pedagogikou má být i výchova rodičů. Jejich spolupráce je nezbytná. Podle M. Montessori mají mít všechna dětská zařízení otevřené dveře k rodičům. Rodiče mají možnost kdykoliv během dne zůstat se svým dítětem ve školce, hrát si s ním a společně pracovat. Konají se skupinové schůzky pro rodiče, ale i nejrůznější společné akce rodičů a dětí v zařízeních.

3. DŮLEŽITÉ POJMY VE VÝCHOVNÉ PRÁCI M. MONTESSORI

3.1 Aktivní disciplína

Ve většině výchovných systémů dítě spoutává disciplína, výrazně omezující pohyb a dusící jeho aktivitu. Důležitou myšlenkou systému M. Montessori je idea „*aktivní disciplíny*“. V jejích zařízeních je naopak svoboda pohybu pravidlem a jediným omezením jsou pravidla slušného chování. Disciplinovanost je u dítěte vytvářena prostřednictvím svobodného projevu, chování a rozhodování.

3.2 Normalizace a deviace

Normalizace a *deviace* jsou jedny z klíčových pojmů v montessoriovské pedagogice. Normalizací se rozumí od narození trvající proces, kdy dítě buduje svoji nezávislou osobnost v procesu aktivní seberealizace. Tento proces se děje jednak na základě vývojových možností, které dítě má, jednak podle podmínek, daných pokračujícím vývojem společnosti (stav objektivní kultury a dějin). Normální dítě tedy neznamená ideální dítě, ale optimum možností vývoje jednotlivce na základě jeho vrozených možností a vnějších životních a konkrétních výchovných podmínek. Normalizace vede ke svobodným projevům, nikoli pouze k napodobování. U dítěte se vytvářejí osobité charakterové rysy, zvyky a formy činností. Normalizované dítě je schopno pomoci druhému bez projevů ctižádostivosti, rivalry. Projevuje se jako pořádkumilovné, pracovité – rádo pracuje v klidu a samostatně. Tím se u něj zvyšuje možnost spontánní koncentrace na práci.

Naproti tomu deviace jsou odchylky od chování. Patří sem projevy dětského strachu, náládovost, plachost, lhaní, zlost apod. tyto odchylky se dají upravit správným výchovným přístupem. Dítě se nemá příliš kárat, ale ani příliš chválit. M. Montessori totiž tvrdila, že negativní vlastnosti dětí nejsou jejich skutečnými vlastnostmi, ale reakcí na chování a podněty okolí. Proto je nesmírně důležitý správný přístup vychovatele.

3.3 Polarizace pozornosti a aktivizační cyklus (fenomén Montessori)

Zajímavým pojmem v montessoriovské pedagogice je „*polarizace osobnosti*“. Když M. Montessori pozorovala děti při práci, objevila, že i malé děti jsou schopné se mimořádně

dlouho a silně soustředit na určitou činnost. Taková koncentrace je pro vývoj člověka a vzdělávací procesy nezbytná. Při tomto zaujetí se dítě vnitřně rozvíjí a mění.

U malých dětí je obvyklé mnohočetné opakování činností a schopnost soustředění se na práci, kterou jsou zaujaty. Při jejich výchově má být respektován tzv. „*aktivizační cyklus*“, kterým má dítě projít alespoň jedenkrát denně.

Činnost má probíhat ve třech fázích:

- ❖ zacvičení
- ❖ velká práce
- ❖ kontemplace

Počáteční stadium práce je charakterizováno přípravným hledáním a neklidem. V druhé fázi činnost pokračuje upoutáním pozornosti a aktivní prací, mnohdy dlouhodobou, s citovým zaujetím a spontánním zájmem, vícekrát se opakující. Závěrečnou fází je uvolnění, kdy dítě shrnuje své poznatky, zpracovává své pokroky v činnosti.

Aby byla polarizace pozornosti možná, je třeba k tomu vhodně připravit prostředí.

3.4 Předem připravené prostředí

Abychom docílili ve výchově dobrého výsledku, musíme k tomu připravit vhodné prostředí. To musí být podnětné a pedagogicky upravené. Prostor dospělých je pro dítě nepřiměřené, proto se musí náležitě upravit k potřebám dětí. Nábytek v místnosti je lehký, aby jej děti mohly samy přenášet. Je upraven podle jejich velikosti. Děti tak mohou utírat prach nebo postavit na skříňku svoje výtvary. Především pak volně dosáhnou na didaktický materiál, který je ve skříňkách uložen. Vhodně upravená je ergonomická výška pracovních ploch. Na dveřích jsou sníženy kliky, věcné zařízení je jednoduché, účelné a pro děti snadno přístupné. Kolem stěn jsou umístěny tabule nízko, takže na ně děti mohou bez problémů psát a kreslit. V pracovní místnosti jsou součástí vybavení koberce, které si děti rozprostou tam, kde budou pracovat s didaktickým materiálem. Dítě má díky výše popsanému prostředí možnost obsloužit se samostatně bez zásahu dospělých.

Okolí má být jednoduché, příjemné a jasně strukturované, aby se v něm děti bez problémů orientovaly a mohly nabídky využívat. Estetika prostředí stimuluje a umocňuje vnímání dítěte pro jeho všestranný rozvoj i jeho přirozený smysl pro řád.

V dětských domech se děti učily bezpečně se pohybovat a získávat dovednosti nutné pro běžný život. Činnost a uspořádání okolního prostředí vede děti k rozvoji individuálních osobnostních vlastností (smysl pro pořádek, samostatnost, vztah k práci, píle) a také se pěstuje schopnost jednotlivce zařadit se do společenství ostatních dětí a dospělých a vychovává se úcta a respektování skupiny. Charakteristické pro koncepci M. Montessori je slučování dětí různého věku a odmítání striktního rozdělování podle ročníků. Heterogenní složení třídy sebou nese mnohé výhody. Mladší děti se učí od starších, starší si naopak zopakují, co už se naučily. Pěstuje se ohleduplnost a spolupráce, děti si vzájemně pomáhají. Rozvíjí se komunikace mezi dětmi. Na základě popsaného harmonického soužití vzniká vědomí sociální jednoty, v níž je jedinec respektován ostatními a ve které se může bez překážek uplatňovat.

Zvláštní pozornost zasluhuje montessoriovská pedagogika v rámci snah společné výchovy a vzdělávání postižených a nepostižených dětí.

Zásadní roli hraje druhá součást prostředí, didaktický materiál.

4. DIDAKTICKÝ MATERIÁL M. MONTESSORI

Didaktickým materiálem rozumíme v rámci koncepce M. Montessori speciální pomůcky k rozvoji dětských schopností. Slouží k procvičení smyslů, k rozlišování barev, tvarů a zvuků, k nácviku jednoduchých činností, k rozvíjení motorických schopností. Zároveň se v průběhu práce s materiálem nenásilně rozšiřuje slovní zásoba dítěte, obohacuje se o názvy jednotlivých předmětů, vlastností apod. Materiál je pro dítě lákavý svými vlastnostmi, aby s ním pracovalo samo od sebe a s chutí.

4.1 Členění didaktického materiálu

Didaktický materiál M. Montessori členíme do těchto základních skupin:

- 1) Cvičení praktického života – materiál pro cvičení běžných životních činností a sebeobsluhy
- 2) Smyslový materiál
- 3) Jazykový materiál – k rozvoji a procvičování řeči a psaní
- 4) Matematika – součástí jsou i základy geometrie
- 5) Kosmická výchova

Všechny tyto skupiny dohromady čítají asi sto základních demonstračních cvičení, z nichž každé má svůj logický průběh. Při práci s materiálem se postupuje podle dané metodiky.

4.2 Metodika

1. věk:

Pro každý věkový stupeň jsou určena specifická cvičení. Každá činnost je tak dítěti přiměřená. S didaktickým materiálem se dítě seznamuje v určitém pořadí.

2. předvedení:

Předvedení zahrnuje *přípravu*, kdy učitelka nabídne dítěti konkrétní činnost na základě důkladného poznání stupně vývoje dítěte, jeho schopností, dovedností a zájmů a

instruktáž – musí se postupovat od jednoduchého k složitějšímu a s co nejjednodušším slovním doprovodem, pracovní postup musí být vždy dokončen.

3. kontrola chybami:

Dítě má několik možností jak si zkontrolovat správnost svého počínání.

- a. sebekontrola – dítě samo zjistí chybu a následně se ji snaží opravit
- b. pomocné body – jsou umístěny na opačné straně některých pomůcek, díky nim si dítě ověří správnost svého konání
- c. pomoc kamaráda
- d. pomoc vychovatele

4. plnění cíle

Dítě plní cíl přímý a cíl nepřímý. Přímým cílem rozumíme splnění konkrétního daného úkolu. Nepřímým rozvoj jednotlivých psychických procesů a funkcí, zároveň se dítě připravuje na další, už náročnější činnost.

4.3 Další zásady práce s didaktickým materiálem

- ❖ Materiál musí být ve volně přístupných policích a stále na tomtéž místě. Děti se tak učí pořádku – po ukončení činnosti ho uklidí tam, kde jsi ho před tím půjčily. „Vnější pořádek“ také předpokladem pro nalezení „pořádku vnitřního“.
- ❖ Didaktický smyslový materiál má být ve třídě pouze jedenkrát. Pokud si s ním již jedno dítě hraje, druhé musí respektovat jeho činnost, nerušit ho a trpělivě počkat, až jeho kamarád svoji práci dokončí.
- ❖ Dítě si může vybrat činnost a materiál dle svého zájmu, místo, kde bude s materiálem pracovat, i případného spoluhráče.
- ❖ Dítěti se musí poskytnout dostatek času, aby si mohlo samo určit své tempo a pomůcky si nejprve v klidu ohmatat a prozkoumat.
- ❖ Didaktický materiál se nepoužívá jako hračka, ale vždy jen k tomu účelu, pro který je určen.

Při prvním setkání se cvičením vychovatel dítěti za stručného slovního doprovodu ukáže, jak se s ním správně zachází. Počáteční seznámení s materiálem dále probíhá ve třech typických fázích:

1. Pojmenování předmětu
2. Poznání předmětu a spojení s použitím
3. Vyslovení slova

Vychovatel dá předmětu název (např. to je velké, to je modré), načež dítě předmět vyhledá (podej mi to velké, modré) a nakonec ho samo pojmenuje (vychovatel se zeptá, jaké je to).

Pokud nás dítě samo nepožádá, v dalším průběhu činnosti ho nerušíme ani pokud dělá něco špatně. Dítě samo vidí, zda se mu činnost daří. Chybu, kterou samo neodhalí můžeme sami udělat a opravit při některé příští ukázce.

4.4 Vztah k senzitivním fázím

Jak zdůrazňuje Svobodová⁴⁾, nabízení materiálu není nahodilé. Musí korespondovat s tzv. „senzitivními fázemi“ dítěte, kterým je potřeba věnovat velkou pozornost. Mají úzký vztah k okolnímu prostředí – to je musí umožňovat. Jedná se o určité časové úseky, citlivé momenty, v nichž je vhodné použití didaktického materiálu, aby dítě dosáhlo úspěchu v učení. V těchto fázích je dítě schopno osvojit si zcela určité schopnosti, činnosti a postoje. Promešká-li se tento moment nejvyšší vnitřní dynamiky a pohotovosti ke přijetí, lze vše dohonit, ale nikoli v původní kvalitě a se stejným efektem. Takto je možno pěstovat třeba cizí jazyky, smysl pro pořádek, základy slušného chování apod. Právě proto se v práci s didaktickým materiálem postupuje po malých, přísně logicky postupujících krocích. Podle Montessori je např. senzitivní fází pro učení čtení a psaní již v období předškolního věku. Děti podle ní mají v jmenovaném období pro tuto činnost nejlepší motivaci, sílu a schopnost.

Dospělý nemůže z vnějšku tato citlivá období ovlivnit. Senzitivní fáze jsou universální. Nachází se u všech národů a ras při vývoji dítěte v určitém období.

⁴⁾ Svobodová, J.: Montessoriovská škola. In Svobodová, J. – Jůva, V. Alternativní školy. Brno: Paido, 1995, s. 27.

4.5 Význam didaktického materiálu

Didaktický materiál neslouží jen k rozvoji dětských schopností, ale i k samostatnému rozpoznání chyby. Prostřednictvím didaktických pomůcek se cvičí pozornost a koncentrace. Didaktickým materiálem se také trénuje poznávání shodného, poznávání rozdílů, poznávání podobného a poznávání protikladů. Materiál rozvíjí smyslové vnímání, tvořivost, představivost, postřeh, intelekt, řeč i motoriku. Motivuje dítě, aktivuje a podporuje jeho kreativitu. Tím jednoznačně přispívá k rozvoji celé osobnosti jedince.

Dítě se při práci dozvídá o vzájemných vztazích a zákonitostech. Tak vše lépe pochopí a poznatky si snadněji utřídí a následně zapamatuje. Díky zásadám práce se dítě učí trpělivosti, ohleduplnosti, rozvíjí smysl pro pořádek.

Účelem materiálu je, aby děti získávaly zkušenosti samy a nemusely je přijímat zprostředkovaně dospělými. Plní tedy výchovný cíl - zajišťují samostatnost prostřednictvím vlastní aktivní činnosti. Při smyslových cvičeních děti poznávají vlastnosti věcí a ty pak nakonec synteticky pochopí. Při práci s materiálem je dítě osloveno v jeho celistvosti: pracuje hlava, smysly, ruce, psychika – celý dětský duch i tělo.

Tím, že je tvořena velká část pomůcek skutečnými předměty, vytváří práce s ním určité modelové situace a připravuje děti na reálný život.

Pozorující vychovatel má při použití materiálu veliké možnosti pro rozpoznání poruch zraku, sluchu a chování již v nejužším věku dětí může tím význačně přispět k jejich včasnému léčení.

5. DIDAKTICKÝ MATERIÁL K JEDNOTLIVÝM OBLASTEM PRÁCE

5.1 Cvičení praktického života

Cílem těchto cvičení je, aby se dítě stalo samostatným a nezávislým na dospělých a naučilo se pracovním návykům, které bude potřebovat po celý život. Zároveň se rozvíjí pohybové dovednosti dětí, koordinace myšlení a pohybu, odpovědnost. Utváří se vnitřní smysl pro pořádek a základy společenského chování. Zároveň se částečně uspokojuje potřeba pohybu.

Využívají se skutečné předměty denní potřeby, nikoli hračky, které takové předměty napodobují. Jednak proto, že děti láká pracovat s tím, s čím pracují dospělí a jednak proto, že narozdíl od plastové u skutečné porcelánové nádoby se dítě učí soustředěně opatrné manipulaci, aby ji nerozbilo. Postupně se materiály obměňují a stupňuje se obtížnost.

Nejdříve je však třeba děti seznámit s tzv. předcvičeními, čímž se míní všeobecná přípravná cvičení pro koordinaci pohybů a pohybovou kontrolu (neboli elementární jednání). Jejich cílem je vedení dětí ke koncentraci, koordinaci pohybů, samostatnosti a sebeovládání.

Příklady přípravných cvičení:

- A. Chůze – cvičí se chůze v rytmu hudby, s předměty v rukou či na hlavě, po elipse, mezi koberečky za neustálé práce druhého dítěte (smyslem je respektování osobního prostoru druhého dítěte).
- B. Nošení – nosí se pracovní koberečky, židle různými způsoby při zachování bezpečnosti, běžné předměty denní potřeby (i velmi křehké), nůžky i nože (cvičí se bezpečná manipulace s nimi).
- C. Posazování a vstávání – v zařízeních M. Montessori nebývají na podlaze koberce. To vede děti k tomu, že manipulují se židlemi i dalším nábytkem tiše a ohleduplně. Při nešetrném zacházení vzniká hluk, který si děti jasněji uvědomují.
- D. Otevírání a zavírání – děti se učí bezhlučně otevírat dveře a skříňky, skládat kapesníky a různé látky, šroubovat uzávěry lahví, otevírat a zavírat různé předměty apod.

Po zvládnutí přípravných cvičení se přikročí ke konkrétním úkolům v oblasti praktického života. Protože děti používají skutečné předměty a prostředky, je třeba je nejdříve seznámit s funkcí a účelem těchto prostředků, ukázat jim, jak se s nimi správně zachází, aby byl dodržován při práci bezpečný postup. Cvičení praktického života můžeme rozdělit do 2 skupin:

A) Péče o vlastní osobu

Jedná se o sebeobslužné úkony, při kterých se děti učí zapínat a rozepínat knoflíky, přezky, zipy, druky nebo zavazovat a rozvazovat tkaničky. K tomu jsou určeny speciální cvičné rámečky. Dětem jsou k dispozici i čistící a leštící prostředky určené k ošetření dřeva, kovu, kůže, skla atd.

Základní cvičení:

1. Nabírání lžící – nabírají se různá semínka, hrách, rýže apod.
 - do dvou stejných nádob
 - z větší nádoby do více menších nádob
2. Přelévání a přesypání
 - s vodou
 - se semínky a zrníčky
3. Návuk základních úkonů potřebných pro oblékání pomocí rámu
 - rám na zapínání knoflíků
 - rám s druky
 - rám s přezkami
 - rám s mašlemi
 - rám s tkaničkami
 - rám s háčky a očky
 - rám se zipem
 - kožený rám s kovovými knoflíky

4. Mytí rukou a čištění nehtů, dodržování základních hygienických postupů
5. Čištění bot
6. Ruční přepírání, věšení a skládání prádla
7. Žehlení s použitím žehlicího prkna
8. Celková tělesná hygiena, čištění zubů, česání vlasů apod.

B) Péče o okolí a prostředí, ve kterém se dítě pohybuje (hygienická a estetická)

Děti se podílejí na každodenním provozu mateřské školky – prostírají si, utírají prach, zalévají květiny nebo např. zametají.

Doporučená cvičení k péči o okol a prostředí:

- utírání a vysávání prachu, zametání
- utírání a mytí nádobí
- leštění zrcadel
- péče o květiny
- péče o zahradu
- krmení domácích zvířat

C) Zdvořilostní formy chování

Jedná se o nácvik situací pomocí her a scének, které by dítěti měly pomoci k bezproblémovému soužití v sociálním kolektivu. Děti nacvičují, jakým způsobem pozdravit, poděkovat, poprosit, poblahopřát. Učí se úctě ke starším lidem. Seznamují se se společenským chováním při stolování, dodržování hygieny. Cvičení jsou obměňována a doplňována podle zvyků a tradic toho kterého národa. Žádné speciální pomůcky se zde nepoužívají.

Pozn.: Cvičení se někdy také dělí na tzv. *suché aktivity* a na *mokrú aktivity*, podle toho, s jakým materiálem se pracuje.

5.2 Smyslový materiál

Tříbení smyslů je předpokladem pro rozvoj inteligence. Smyslový materiál vede děti od uchopení k pochopení. Působením na smysly a prostřednictvím činnosti jim umožňuje rozvíjet vlastní představy o světě. Materiál tedy nemá dítěti svět nahradit, ale umožnit mu, aby bylo schopné své zkušenosti z dotyků se světem uspořádat, přijmout a verbálně ovládat. Stává se vlastně, jak se M. Montessori sama vyjádřila, klíčem ke světu.

Materiál by měl být estetický a vybízet k aktivitě.

Smyslový materiál má určité typické znaky:

1. Kontrast – většina materiálu je představována v kontrastech. Kontrast je velký a rozdíl je zřejmý na první pohled. Kontrast materiálu má motivační charakter.
2. Izolování jedné vlastnosti – Série pomůcek má stejné vlastnosti až na jednu. Právě ta odlišná vlastnost udává, co se dítě učí.
3. Párování – znamená vyhledávání párů předmětů, které mají stejné vlastnosti.
4. Kontrola chyb – materiál má v sobě zahrnovat kontrolu chyb (viz kap. 5. 2).
5. Desítkový systém – u některých druhů smyslového materiálu se již dítě seznamuje s desítkovou soustavou.
6. Trojstupeň – to, co se má dítě prostřednictvím smyslového materiálu naučit, je představováno trojstupňově (viz první setkání se cvičením v kap. 5. 3).

Rozdělení smyslového didaktického materiálu

M. Montessori určila didaktický smyslový materiál pro:

- 1) zrakové vnímání
- 2) hmatové vnímání
- 3) sluchové vnímání
- 4) smysl pro vnímání váhy
- 5) smysl pro vnímání teploty
- 6) smysl pro chuťové vnímání
- 7) smysl pro čichové vnímání
- 8) stereognostické vnímání

- 1) Zrakové vnímání – obsahuje sérii cvičení pro optické vnímání. Jsou rozdělena na poznávání rozměrů, tvarů, barev a jejich odstínů.

Pomůcky:

a. Rozpoznání rozměrů

Růžová věž – skládá se z deseti krychlí, které se postupně zvětšují. Při stavění věže si dítě rozvíjí motorickou koordinaci, současně poznává rozdíly v rozměrech.

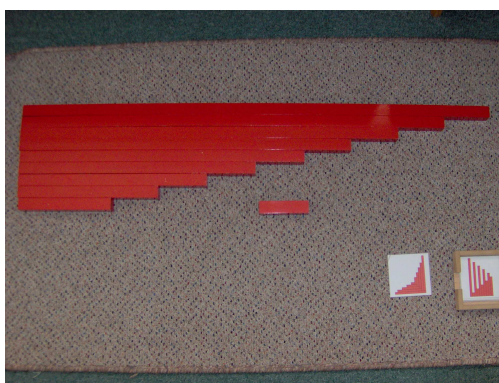
Dřevěná závaží – tato pomůcka sestává ze čtyř dřevěných bloků, z nichž každý má deset otvorů. Jejich průměry odpovídají průměrům závaží. V prvním bloku mají závaží stejnou výšku, ale každý jiný průměr. Ve druhém mají stejný průměr, ale jinou výšku. Ve třetím jsou závaží řazena od největšího s největším průměrem k nejmenšímu s nejmenším průměrem a ve čtvrtém od nejmenšího s největším průměrem k největšímu s průměrem nejmenším.

Dítě poznává vztahy vysoký – nízký, malý – velký, silný – slabý, hluboký – mělký.

Hnědé schody – série deseti dřevěných kvádrů, které mají stejnou délku, ale liší se průměrem. Děti se učí pojmy silný – slabý.

Červené tyče – série tyčí narůstající délky, pomocí nichž si dítě procvičuje pojmy dlouhý - krátký. U tohoto materiálu bych ráda uvedla postup práce:

Obr. č. 1: Červené tyče

- 1) Tyče z poličky přenášíme po jedné od nejkratší a postupně je klademe na kobereček.
- 2) "Toto jsou červené tyče. Budeme je řadit podle délky od nejdelší po nejkratší."
- 3) Vybereme nejdelší tyč, pro jistotu ji porovnáme s jinými dlouhými tyčemi a přiložíme ji k levé hraně koberečku. Stejným způsobem postupně přidáváme další tyče.

Kontrola chyb:

- 1) Zkontrolujeme řadu zrakem.
- 2) Přejedeme prstem po "schůdkách".
- 3) Příkladáme nejkratší tyč k jednotlivým schůdkům - je stejně dlouhá jako jsou rozdíly v délce mezi jednotlivými tyčemi.

b. Rozpoznání tvarů

Geometrická skříňka obsahuje demonstrační rám a jednotlivé šuplíky, ve kterých se nacházejí základní geometrické tvary a jejich varianty.

c. Rozpoznání barev

Tři krabičky v nichž jsou sady **barevných destiček**. V první krabičce jsou pouze základní barvy (červená, žlutá, modrá). Druhá je rozšířená o doplňkové barvy a třetí obsahuje sady různých odstínů barev.

- 2) Hmatové vnímání – obsahuje sérii cvičení pro rozeznávání ploch a tvarů hmatem.

Pomůcky:

Hmatové tabulky – děti na nich poznávají kontrast hrubého a hladkého povrchu

Hmatová klávesnice – pro rozlišování jemnosti či hrubosti proužků smirkového papíru.

Látky – děti vyhledávají podle povrchové struktury dva stejné kusy látek.

- 3) Sluchové vnímání – série cvičení pro rozlišování jemných zvuků.

Pomůcky:

Poslechové dózy jsou naplněny nejrůznějším sypkým materiálem. Dítě jimi chrastí a poslouchá rozdíly, poté hledá stejně znějící dózy.

Zvonečky – dítě úderem paličky rozezvučí jednotlivé zvonky a sluchem rozlišuje výšku tónů. Hledá dvojice stejně znějících zvonečků.

- 4) Smysl pro vnímání váhy – série cvičení pro porovnávání váhových rozdílů.

Pomůcky:

Destičky – dítě rozlišuje váhu různě těžkých, stejně velkých destiček potěžkáváním na špičkách prstů.

- 5) Smysl pro vnímání teploty – série cvičení pro rozlišování různých teplot.

Pomůcky:

Kovové lahvičky – tyto termoláhve jsou naplněny vodou s různou teplotou. Dítě podržením lahviček zjišťuje, které dvě mají stejnou teplotu.

Desky z různých materiálů jsou ze dřeva, železa, mramoru, plsti aj. Každý materiál má jinou teplotu. Pohmatem dítě zjišťuje totožnost dvou stejných destiček.

- 6) Smysl pro chuťové vnímání – cvičení vedoucí k rozlišování základních chutí.

Pomůcky:

Soubor skleniček – ve skleničkách jsou roztoky čtyř základních chutí. Děti ochutnávají a vyhledávají dva stejné roztoky.

- 7) Smysl pro čichové vnímání – cvičení vedoucí k zjemňování čichových vjemů.

Pomůcky:

Čichové dózy jsou naplněny kuchyňským kořením. Dítě hledají podle čichu dvě stejné.

- 8) Stereognostické vnímání – série cvičení podporující schopnost poznávat tvary pohybem svalů na ruce, která sleduje obrysy pevných těles. Cvičení vede k vytváření prostorových představ.

Pomůcky:

Geometrická tělesa – patří sem krychle, válec, kvádr, koule, jehlan, kužel atd. Všechna tělesa mají jasnou modrou barvu a lesklý povrch. Děti je berou do ruky a pomocí hmatu a manipulace s nimi rozeznávají, která z nich jsou kulatá, hranatá, špičatá, která se koulí, stojí apod.

Semena a pecky – děti rozlišují různé druhy semen a pecek i jiných přírodnin.

Tajemné sáčky – jedno dítě vytahuje po hmatu ze sáčku určité předměty a spoluhráč ohmatává bez kontroly zrakem předměty ve svém sáčku a vytahuje stejné.

Mezi další doplňující pomůcky patří skládací trojúhelník, binomická a trinomická krychle a biologická skříňka.

5.3 Řeč

Řeč je prostředek dorozumívání, který prolíná všemi oblastmi vzdělávání. Význam řeči je zásadní – má základní a určující vztah k myšlení.

Psaní a čtení předchází ve školce při práci se smyslovým materiálem rozvoj sluchového a zrakového vnímání a rozvoj jemné motoriky. V MŠ děti začínají tříděním (předměty, obrázky a posléze doplňování řad.), analýzou slov (ve jménech dětí, názvech předmětů a obrázků se snaží určit pozici písmene), prací s příběhem. Zvláštní význam při jazykové výchově mají básně, rýmy, hádanky, scénky apod. Krátké písničky pomáhají při výchově melodické řeči. Zpěvem se nacvičuje také řečová motorika a rozvíjí se akustická pozornost.

Důležité je si s dětmi hodně povídat, dát jim prostor pro jejich vyjadřování a především pak děti poslouchat. Musí se vytvořit prostředí, které je pro jazykovou aktivitu podnětné. V místnosti mají být umístěny ve výšce očí dítěte obrázky z nejrůznějších oblastí.

Cvičení slouží nejen k rozšíření slovní zásoby a k naučení základů psaní a čtení. Dítě se díky nim navíc učí formulovat myšlenky a srozumitelným způsobem je sdělit ostatním, učí se dovednosti v držení psacího náčiní.

Písmena ze smirkového papíru - písmena ze smirkového papíru jsou nalepená na dřevěné podložce. Samohlásky mají modrý podklad, souhlásky červený. Dítě si pomocí tohoto materiálu osvojuje symbol pro určitou hlásku, ale také rozvíjí hmat, sluch a koordinaci zraku. Materiál je určen dětem okolo 3,5 let.

Soubory karet k rozvoji slovní zásoby - tyto karty slouží k rozvoji slovní zásoby a k vytváření soustavy pojmů. Hodí se pro děti tří let věku. Např. soubor z oblasti živočišné říše obsahuje na jedné kartě vyobrazená všechna zvířata a dále každé zvíře vyobrazené zvlášť na jednotlivých kartách. Existují i soubory k dalším tématickým okruhům – soubory z rostlinné říše či z oblasti sociální (tzn. lidé a jejich produkty).

Pomůcky na cvičení motoriky pro budoucí psaní – obtahování tvarů jsou další důležitou součástí materiálu pro oblast řeči.

Kovové desky s jednotlivými geometrickými tvary – připravují dítě na mechanismus psaní v síle tlaku na tužku a pohyb tužkou v ohraničeném prostoru, cvičí se koordinace oko - ruka. Každý z dvou podstavců obsahuje pět kovových modrých geometrických tvarů v červených

rámech, další součástí je čtvercová podložka z linolea a jí odpovídající čtvercový papír, podložka na tři pastelky, guma a ořezávátko.

K dalším cvičením patří např. **poznávání písmen akusticky** – poznávání souhlásek na začátku slov, na konci a uprostřed nebo **pověšování názvů k věcem**.

V celém tomto oboru dítě může, ale nemusí získat základ pro čtení a psaní.

5.4 Matematika a geometrie

M. Montessori nazývá matematiku psychoaritmikou a vidí ji všude kolem nás - už v prenatalním období děti vnímají melodii řeči, rytmus chůze matky, hudbu.

V Montessori pedagogice práci s matematickým materiálem předchází práce s materiálem smyslovým, který položí základy pro rozlišování velikosti (délka, šířka, výška), pro desítkovou soustavu (deset růžových krychlí, hnědých schodů, červených tyčí - většinou ve velikosti od 1 cm nebo 1 dm až po 1m), pro geometrii, zdokonaluje jemnou motoriku a senzibiluje konečky prstů (důležité pro zacházení s čísly ze smirkového papíru) atd.

Cvičení praktického života jsou pak základem pro řád a jasnost, pochopení posloupnosti, pro koordinaci pohybů a motoriku, pojem množství či dodržení posloupnosti a logického průběhu činnosti.

Řečový materiál zase podporuje psaní (psaní čísel vyžaduje stejnou motorickou zdatnost jako psaní písmen) a používání symbolů. Schopnost pojmenování je taky pro matematiku důležitá.

Dítě se tedy na oblast matematiky připravuje již činnostmi z předchozích oborů. Zájem o materiál, který je v dítěti vyvolán, mu později usnadní studium matematiky. Získá zájem o něco, co již podvědomě zná. Dítě při cvičeních rozvíjí schopnost vlastního úsudku, rozvíjí své logické myšlení.

Při matematických cvičeních je obzvlášť nutné dodržovat určité zásady, např. postup od jednoduchého k složitějšímu či postup od konkrétního k abstraktnímu.

Matematický materiál se dělí do několika skupin, ve kterých se dítě nejdřív seznamuje s množstvím a teprve potom se symboly.

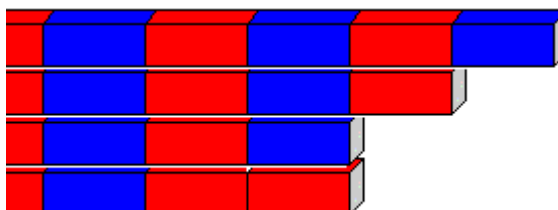
1. SKUPINA

V této skupině si dítě procvičuje kvantitu a symboly od 1 do 10. Naučí se tedy čísla 1 -9, která jsou potřebná pro počítání v desítkové soustavě. Jsou zároveň základními elementy světa čísel, protože lze s nimi vyjádřit jakékoli číslo vyšší.

Červenomodré tyče - tento materiál se skládá z 10 červenomodrých tyčí o délce 10, 20, 30 až 100 cm. Díky této pomůcce si dítě osvojí počítání do deseti a získá vizuální a svalový smyslový vjem množství od 1 do 10. Zároveň se mu rozvíjí slovní zásoba – jednotka atd.

Kontrola chyb: Máme-li tyče správně seřazeny, je rozdíl mezi po sobě následujícími stejný jako délka nejkratší tyče - můžeme ji přiložit a přejet prsty, zda jsou konce v rovině (viz obr. č. 2).

Obr. č. 2: Červenomodré tyče

Čísla ze smirkového papíru - díky smirkovým číslům si dítě může čísla dotykovým vjemem lépe zafixovat. K jednotlivým tyčím můžeme čísla přiřadit. Tak se dítě naučí spojovat určité množství s odpovídajícími symboly. Poprvé se též seznámí s významem sčítání a odčítání, s násobením dvěma.

K dalším pomůckám patří **dřevěné jehlice**. Při práci s nimi dítě poznává, že se větší část skládá z menších celků a seznamuje se i s pojmem nula. Při počítání s **červenými puntíky** se zas dítě dozvídá o rozdělení čísel na sudá a lichá.

2. SKUPINA

Perlový materiál - dítě si procvičuje desítkovou soustavu, na kterou bylo připraveno prací s předchozím materiálem. Dítě se učí pojům pomocí seznomotorické zkušenosti (cítí např. váhový rozdíl). Navíc k určitému množství může přiřazovat i geometrický tvar (bod pro jednu perlu, desítková tyč jako čára, stovkový čtverec jako plocha a tisícová krychle jako kostka).

3. SKUPINA

Sem patří **perličkové tyčky, Seguinova deska I, Seguinova deska II, barevné perličkové řetězy, zlatý stovkový a tisícový perličkový řetěz.**

Seguinova deska I a II - pomocí těchto desek si dítě spojuje konkrétní množství perliček s patřičnými symboly. Tyto úlohy jsou dobré k tomu, aby si dítě nepletlo např. čísla 45 a 54, 62 a 26 atd.

Perličkové řetězy - při práci s perličkovými řetězy dochází k tzv. lineárnímu počítání - dítě počítá v číselné řadě perel. Dítě zde množství nevidí v geometrickém tvaru jako v minulé skupině, ale v jedné dlouhé řadě. Tato řada je navíc pro lepší pochopení rozdělena na určité úseky (např. 5, 10, 15, 20, 25). Dítě se učí znát násobné řady jednomístných čísel. Důraz je kladen na poslední perličku každé jednotlivé perličkové tyčinky. To se označuje jako „počítání s přeskokem“. Dítě si tak podvědomě osvojuje princip násobení.

4. a 5. SKUPINA

Při manipulaci s materiálem z této skupiny si dítě procvičuje malou násobilku. Patří sem i matematické tabulky na sčítání, odečítání, násobení a dělení. Dítě už má být schopno počítat abstraktně. Protože se již jedná o abstrakci, tzn. počítání bez konkrétního materiálu, spadá tato oblast spíše do školního vyučování.

5.5 Kosmická výchova

Kosmická výchova je vlastně nauka o celistvém obrazu okolního světa, kde člověk je jeho přirozenou součástí. Všechny věci v kosmu, v přírodě i v našem okolí existují ve vzájemných souvislostech a plní svoji úlohu ve prospěch celku. Úkolem kosmické výchovy je zprostředkovat dítěti představu o souhře jednotlivých součástí celku, tedy přírody živé, neživé a člověka.

K tomuto účelu slouží soubor pomůcek, zaměřený na přírodní vědy - zeměpis, astronomii, biologii, fyziku, chemii, dále na historii nebo např. dopravní výchovu. Spadá sem však i učení o ročních obdobích, o plynutí času vůbec - děti se učí hodiny.

Provádějí se i jednoduché praktické pokusy. Oblíbené je praktické cvičení, kdy se do písku schovají předměty z nejrůznějších materiálů, např. guma, sklíčko a hlavně drobné kovové předměty, pak se nad pískem přejíždí magnetem a vysvětluje se, proč se některé z předmětů přitáhly.

Děti poznávají rostliny i tím, že o ně pečují ve třídě nebo na školní zahradě. Když se učí o stromech, prohlížejí si jednotlivé listy, které před tím samy nasbírají v parku. Ve třídě mohou chovat drobná zvířátka a pak si o nich při kosmické výchově povídat a pozorovat je. Často se využívá projektové vyučování

Mezi nejznámější pomůcky ke kosmické výchově patří **znaky zemí, stojany s národními vlajkami, globusy, komody s mapami, kartové stojany či zásobníky se soubory karet z jednotlivých oblastí biologie.**

Výchova k míru

Součástí kosmické výchovy je také tzv. výchova k míru. M. Montessori na ni kladla velký důraz. Tato výchova má dvě dimenze. Jednak má výchova předcházet konfliktům dětí s dospělými tím, že dospělý nebude zneužívat svou přirozeně silnější pozici. Za druhé šlo M. Montessori o to, aby se děti už od raného věku vedly k toleranci, porozumění a přátelství mezi lidmi po celém světě.

Posláním a cílem kosmické výchovy je, aby člověk žil v souladu s přírodou a s ostatními jedinci a respektoval zodpovědnost za přírodu a za člověkem vytvořenou umělou kulturu.

5.6 Didaktický materiál v dnešní době

V dnešní době je klasický didaktický materiál doplňován množstvím dalších pomůcek a hraček. Pedagogové se však snaží dodržovat požadavek, aby byly hračky převážně z přírodních materiálů.

Pomůcky a didaktický materiál se vyrábí např. v Nizozemí specializovanou firmou Nienhuis. Mnozí současní výrobci učebních pomůcek v západní Evropě prezentují své výrobky jako didaktický materiál koncipovaný podle zásad montessoriovské pedagogiky. Tento materiál je předváděn na veletrzích a výstavách, každoročně kupříkladu na výstavě Didacta v Düsseldorfu. Ideje M. Montessori se tak šíří i v řadě škol, které se mezi alternativní nepočítají.

V Praze v Ostrovní ulici 21 se prodávají pomůcky, vyráběné na základě návrhů našich výtvarníků. Na jejich tvorbě spolupracují i dětské lékaři a psychologové.

6. ROZŠÍŘENÍ MONTESSORIOVSKÉ PEDAGOGIKY

Dosud žádná reformně pedagogická koncepce nedosáhla takového světového rozšíření jako pedagogika M. Montessori. Již v roce 1929 byla v Berlíně zřízena M. Montessori a jejím synem Máriem mezinárodní společnost Association Montessori Internationale, která zřizuje na 30 národních organizací, řídí jejich spolupráci, organizuje vzdělávací kurzy a propaguje toto pedagogické hnutí. Dnes sídlí v Amsterdamu.

6.1 Montessoriovská zařízení ve světě

V zahraničí je montessoriovská pedagogika považována za jeden z nejlepších systémů, které lze použít především pro děti s handicapem. Metody M. Montessori měly velký vliv na rozvoj předškolní výchovy dětí, dětí prvního stupně základní školy a dětí s tělesným i duševním postižením hlavně v soukromých výchovně vzdělávacích institucích v západní Evropě, ale setkáme se s nimi i v dalších zemích, jako např. v Itálii, Chile, Rusku, Číně, Japonsku nebo v Kanadě. V Indii byla M. Montessoriová podporována Ghándím, Nehruem a Thákurem. Mnoho škol využívá základy montessoriovské pedagogiky i v USA. Nejvíce se však montessoriovské školy rozšířily v Německu a Nizozemí, a to jak v soukromém, tak i ve státním školství. První montessoriovské základní školy vznikly v Nizozemí roku 1919. V současnosti existuje v Nizozemí přibližně 120 montessoriovských škol⁵⁾.

V Německu byla založena první škola montessoriovského typu v Jeně v roce 1924. Velký rozmach hnutí přišel na konci padesátých let. V Německu nyní nalezneme kolem 950 montessoriovských mateřských škol, základních škol, středních škol a dalších typů dětských pedagogických zařízení, pracujících na principech montessoriovské pedagogiky. V Německu se totiž uplatňuje Montessori pedagogika i v jiných institucích, jako jsou např. centra volného času či domy dětí a mládeže a dokonce i v některých dětských domovech. Značnou měrou se v Německu v posledních letech rozvíjí také aktivita montessoriovských rodičovských skupin pro péči a rozvoj dítěte do tří let jeho věku. Zároveň se připravuje koncepce vysokoškolského studia, vycházejícího z principů montessoriovské pedagogiky - M. Montessori ve svém jednotném plánu školy počítala i s otevřením univerzit montessoriovského typu. Největší centra zabývající se Montessori pedagogikou se nacházejí ve Frankfurtu nad Mohanem a v Mnichově.

⁵⁾ tento počet uvádí Jan Průcha podle Skiera (1990) In Průcha, J. Alternativní školy. Praha: Portál, 1996, s. 27.

Řada škol v Německu věnuje značnou pozornost dětem s různým handicapem, ať už mentálním, fyzickým, smyslovým či kombinovaným. Zvláštní pozornost zasluhuje montessoriovská pedagogika v rámci snah integrace ve výchově a vzdělávání dětí s postižením. Tento koncept, realizován poprvé v 60. letech mnichovským pediatrem prof. Theodorem Hellbrüggem, se rozšířil nejen po celém Německu, nýbrž i v zahraničí. Dětské centrum prof. Th. Hellbrüggeho v Košicích vychází z původního centra v Mnichově. U nás se bohužel žádné podobné centrum nenachází.

6.2 Montessoriovská zařízení v České republice

Po pádu komunistických režimů nastal velký zájem o pedagogiku M. Montessori i v zemích bývalého východního bloku. Stejně tak tomu bylo i u nás. První pokusy byly registrovány v Praze při Střední pedagogické škole a v Ústí nad Labem na zvláštních školách. Montessoriovská pedagogika se dnes uplatňuje hlavně v práci mateřských škol. V současné době je v České republice v provozu asi 21 Montessori mateřských škol, z toho devět jich sídlí v Praze. Mimo hlavní město je najdeme např. v Brně, Olomouci, Jablonci nad Nisou, Hradci Králové, Táboře či v Kladně. V Kladně na mateřskou školu navazuje i první stupeň základní školy. Další montessoriovské základní školy se nachází v Kouřimi, Jablonci nad Nisou, Pardubicích, Brně, Suchém dole a čtyři pak v Praze. ZŠ Montessori na Černém Mostě v Praze již musela svou činnost pro nedostatek financí ukončit.

V Jablonci nad Nisou se nachází Montessori centrum pro dítě a rodinu, dále u nás působí Občanské sdružení Montessori Olomouc a v Praze 4 - Libuši sídlí Společnost Montessori, o. s., která nabízí různé vzdělávací kurzy a pořádá i kurzy diplomové pro budoucí učitele či vychovatele. Celkem u nás působí přibližně 10 organizací zabývajících se či pracujících s Montessori pedagogikou.

Pracoviště zabývajících se alternativními a inovativními školami vznikají i při fakultách některých českých univerzit (PdF UK, UHK, FF UK, PdF v Olomouci, FF MU v Brně, FSS MU, PdF JU v Českých Budějovicích, PdF v Pardubicích). Ne všechny univerzity jsou však alternativním pedagogickým směrům nakloněny.

Před třemi lety byl navíc v Praze pořádán pátý ročník mezinárodní konference Montessori Europe.

B) PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část seznamuje s výsledky dotazníkového výzkumu a pozorování.

Cílem praktické části je ověření dvou následujících hypotéz: 1. Cvičení praktického života rozvíjí u dětí jejich samostatnost a správné pracovní návyky, 2. Děti, které v předškolním zařízení pracovaly s didaktickým materiálem M. Montessori, jsou velmi dobře připraveny na výuku matematiky a českého jazyka na základní škole.

V souvislosti s technikou pozorování jsem zařadila i kazuistiku vývoje dítěte. Kazuistiku jsem vypracovala na základě ročního pozorování dítěte v Montessori domě, kde jsem absolvovala odbornou praxi.

1. POUŽITÉ VÝZKUMNÉ TECHNIKY

Technikami výzkumu myslíme způsoby sběru materiálu. Pro ověření hypotéz jsem si zvolila dvě výzkumné techniky – dotazník a jako doplňující metodu pozorování. Pozorování jsem uskutečnila během svojí praxe v MŠ Montessori, kde jsem působila ve dnech 3. 10. 2005 – 21. 10. 2005 jako pedagogická asistentka.

Dotazníky jsem vypracovala dva. Každý ověřoval jednu stanovenou hypotézu.

1.1 Technika pozorování

Při pozorování se systematicky seznamujeme s průběhem určitého chování pozorovaného předmětu, a tak získáváme potřebné informace. Pozorování je méně používanou výzkumnou technikou. Rozdělujeme jej na pozorování skryté, zjevné a zúčastněné. Technika pozorování je vhodná především při kvalitativních výzkumech, zejména pak v případě zúčastněného pozorování. Pozorování zpravidla probíhá v delším časovém horizontu. Při užití této techniky je nutností vést si záznam o pozorovaných prvcích. Předem si musíme stanovit cíl pozorování a jeho druh. Důležité při pozorování je vyloučit zásahy subjektivních vlivů. Tuto techniku jsem si zvolila, protože je dobře použitelná při přímé práci s dětmi.

1.2 Technika dotazníku

Dotazník je základní technikou výzkumu. Patří také mezi techniky nejpoužívanější. Standardizovaný dotazník má charakter neosobního rozhovoru. Tato technika se soustředí převážně na jedno téma. Pomocí dotazníku zjišťujeme subjektivní názory dotazovaných. Respondent si může svou odpověď v klidu rozmyslet a je velká pravděpodobnost, že odpoví podle pravdy. Dotazník vede k získání údajů zpravidla od většího počtu respondentů, což je jedna z jeho výhod. Z těchto důvodů jsem si také tuto techniku zvolila. K dalším výhodám dotazníku patří malá náročnost na počet výzkumných pracovníků či nízká finanční nákladnost. Další klad dotazníku spočívá v možnosti získat údaje od osob, které jsou od nás prostorově vzdáleny. Nevýhodou však bývá nemožnost vysvětlit nepochopené otázky a nízká návratnost. Dotazník by neměl být zbytečně dlouhý, aby respondenta příliš nenamáhal. Otázky v dotazníku by měly být jednoduché a výstižné a měly by mít vztah k hlavnímu problému. Můžeme zařadit otázky uzavřené, polouzavřené či otevřené. Otázky otevřené jsou náročné na zpracování, avšak dávají dotazovanému možnost, aby se vyjádřil vlastními slovy k problému, na nějž je dotazován. Konečné vyhodnocení se zaznamenává do grafů či tabulek.

2. VYHODNOCENÍ VÝZKUMŮ

2.1 Vyhodnocení pozorování

Abych se podrobněji seznámila s metodou a především s Montessori didaktickým materiálem, absolvovala jsem praxi v MŠ Montessori, ZŠ Montessori a Montessori domě. V mateřské škole jsem uskutečnila také svůj výzkum. Praxe trvala tři týdny, takže jsem měla dostatek času pro pozorování dětí. Jednalo se o pozorování zúčastněné, prováděla jsem ho v interakci a kontaktu s dětmi. Cílem mého pozorování bylo zjistit, zda jsou děti v MŠ Montessori samostatné a zda mají správné pracovní návyky. Děti jsem pozorovala celý den, ale nejvíc jsem se soustředila na dobu mezičinností v MŠ. Z každého dne jsem si vedla záznamy do pozorovacího archu, které jsem nakonec vyhodnotila. Výsledky svého pozorování jsem každodenně konzultovala i s vedoucí praxe a na základě toho jsem měla možnost analyzovat práci dětí.

MATEŘSKÁ ŠKOLA MONTESSORI

Mateřská škola Montessori v Praze 12 sídlí v Urbánkově ulici č. 3347 v Praze 4 - Modřanech. Jsou zde otevřeny 3 třídy předškolní výchovy a v loňském roce byla otevřena i první třída základní školy. Mateřská škola uplatňuje pedagogiku M. Montessori již sedmým rokem. Třídy v tomto předškolním zařízení jsou velmi dobře vybaveny a přizpůsobeny potřebám a fyzickým rozměrům dětí. Třídou navštěvovalo 27 dětí ve věku od tří do šesti let. Na heterogenní složení třídy je kladen zvláštní důraz – děti se díky němu učí jeden od druhého, pěstuje se vzájemná tolerance a respekt. Rozvíjí se komunikace mezi dětmi a slovní zásoba mladších dětí. Starší děti jsou mladším oporou. Tím, že děti pověřujeme učením mladších dětí, jim poskytujeme nezbytnou důvěru, kterou potřebují. Další výhodou je, že mohou navštěvovat stejnou třídu sourozenci či rozdílně staří kamarádi.

Časově orientační plán dne v MŠ Montessori:

7:00 – 9:00	Ranní individuální práce s Montessori pomůckami dle výběru dětí a nabídky učitelky či skupinové i samostatné práce na projektech a výtvarných aktivitách.
9:00 – 9:15	Hygiena – nácvik samoobslužných činností, svačina.

- 9:15 – 10:00 Společné setkávání a cvičení koncentrace na elipse.
- 10:00 – 11:30 Pohybové a hudební chvílky ve třídě i venku.
- 11:30 – 12:00 Hygiena – nácvik samoobslužných činností, svačina.
- 12:00 – 14:00 Odpočinková činnost.
- 14:00 – 16:00 Odpolední individuální práce s Montessori pomůckami dle výběru dětí a nabídky učitelky či skupinové i samostatné práce na projektech a výtvarných aktivitách.

Aktivita jsou přizpůsobeny potřebám třídy.

Popis konkrétních činností, které jsem vykonávala v MŠ

3.10.2005, 9:00 – 14:00

9:00 – Začátek dne začal přivítáním s dětmi a vzájemným seznámením. Následovala svačinka v MŠ, byla jsem obeznámena se zvyky školky, s režimem dne a se způsobem stolování. Stolování je ve školkách montessoriovského typu součástí tzv. mezičinností. Děti si prostírají samy, jsou tak vedeny k samostatnosti, k ohleduplnosti k dalším dětem a vzájemné pomoci. Proto se při stolování asistuje pouze tam, kde je to nezbytně nutné (např. u příliš malých dětí).

9:20 – V tuto dobu přichází obvykle na řadu elipsa. Děti se posadí na elipsu a povídají si na dané téma. Dnes se probíral rok, roční období a měsíce. Hlavním tématem se však stal podzim, povídání bylo doplněno obrázkovým materiálem. Zatím jsem jen působila v roli pozorovatele.

10:00 – Po elipse si děti připravovaly stoly k obědu.

10:15 – Následovala podzimní vycházka, které předcházela příprava na vycházku, která je také součástí mezičinností (děti si vzájemně pomáhají s oblékáním a obouváním).

Podzimní vycházka byla spojena s povídáním o podzimu, navázalo se tak na téma z elipsy. S dětmi jsem sbírala přírodniny pro zítřejší tvořivou činnost.

11:15 – Po vycházce vždy následuje „kalendář“ – na magnetickou tabuli dá vybrané dítě název dne, měsíce a roku spolu s datem a obrázkem zobrazující aktuální počasí. Poté následuje hygiena před obědem. Zde jsem působila jako dozor v umývárně.

11:30 – Na řadu přišel oběd, při kterém jsem asistovala nejmladším dětem. Každý týden se určí služba, která se podílí na přípravě na oběd a nakonec odveze vozík s použitým nádobím. Děti si nalévají polévku samy. Některým menším dětem pomáhají s naléváním starší kamarádi.

12:00 – Děti si šly po obědě vyčistit zoubky. Následovala příprava na spánek či odpočinek po obědě. Děti si umí připravit postýlky a samy si také stelou.

12:15 – Dětem jsem předčítala pohádky.

13:00 – S paní učitelkou jsem dělala rozbor dne a přípravu na další den. Také jsem se podrobněji seznámila s chodem zařízení.

4.10.2005, 7:30 – 14:00

7:30 – Ráno jsem se připravila na tvořivou činnost s dětmi. Připravila jsem vodové barvy a šablony listů.

7:45 – Následovala malba listů mokrou technikou. Dětem jsem nejdřív navodila atmosféru podzimu, potom jsem jim předvedla postup práce. Malbu děti zvládaly samy.

9:00 – Svačina.

9:15 – Tématem dnešní elipsy bylo ovoce – poznávání všemi smysly. Děti si ovoce nejdřív prohlédly, pak si k němu přivoněly, ohmataly si ho a nakonec se snažily rozpoznat druh ovoce podle chuti se zavázanýma očima. Na elipse jsem se již pomalu zapojovala.

10:00 – v MŠ právě probíhal kurz protidrogové prevence. Přednášku jsem si poslechla spolu s dětmi.

11:15 – Po stolování následovala krátká procházka. Děti samy poznávaly ovoce na stromech. Poté jsme společně trhali šípky na zítřejší činnosti.

11:30 – Po kalendáři následoval oběd při kterém jsem opět asistovala.

12:30 – Dětem jsem vyprávěla pohádku O dvanácti měsíčkách – připomenutí včerejšího tématu.

13:00 – Po rozboru následovala příprava na další den.

5.10.2005, 7:15 – 13:45

7:15 – Připravila jsem si materiál pro ranní tvořivou činnost.

7:40 – Skládala jsem s dětmi lesního mužíka. Děti lepením z přírodnin sestavovaly postavičku. Nejdřív jsem dětem předvedla postup práce, malým dětem jsem pak pomáhala. Děti se zapojovaly velmi dobře. Využil se materiál, který si před tím samy nasbíraly. Poté navlékaly korálky z šípků. Všechny děti se v činnostech vystřídaly.

9:00 – Po svačince následovala elipsa, kterou jsem již vedla sama. Na začátku jsem zařadila básničky o podzimu a ovoci a zopakovala s dětmi téma ovoce. Použila jsem obrázkové karty, které jsou součástí Montessori didaktického materiálu. Elipsu jsem zakončila sluchovou hrou na zvýšení koncentrace a pozornosti s názvem „Ptáčku, jak zpíváš“.

10:15 – Po stolování a oblékání při kterém jsem dnes asistovala, přišla na řadu vycházka do Modřanské rokle. Opět jsme si zopakovali téma z elipsy v praxi. S dětmi jsem nasbírala houby a mech na výstavu ve školce.

11:30 – Vybrala jsem chlapce pro dnešní kalendář a následoval oběd.

12:00 – Před odpočinkem jsme popřáli Elišce k svátku a společně jsme pro ni zpívali písničky.

12:30 – Z vyrobených obrázků jsem sestavovala podzimní nástěnku.

6.10.2005, 7:30 – 14:00

7:30 – Dnes se pracovalo s didaktickým materiálem. Nejdříve jsem se seznámila se zdejšími pomůckami a potom pozorovala děti při práci. Paní učitelka mi předvedla správný postup práce s některými pomůckami, především se smyslovým materiálem.

8:45 – Vedla jsem rozcvičku podle cviků, které jsem si připravila. Zařadila jsem také pohybovou hru a tanec mazurka na písni Měla babka a Cib, cib, cibulěnka.

9:15 – Po svačince následovala elipsa – rozšířila jsem téma ovoce, s dětmi jsme si povídali o jeho druzích, způsobu růstu a podobně. Zařadila jsem písni a říkadla s tematikou ovoce.

10:15 – Asistence a dozor v umývárně při oblékání a stolování. V šatně jsem pozorovala, které děti si umějí samy zavázat tkaničky a zapnout knoflíky.

11:15 – Po vycházce a kalendáři jsme hráli hru „Na lod“ – vždy jsem řekla jednu hlásku a děti vymýšlely slova začínající stejným písmenem.

12:00 – Dětem jsem četla pohádky.

13:00 – Den ve školce jsem zakončila rozborem a následnou přípravou na další den.

7.10.2005, 7:30 – 13:30

7:30 – Ráno jsem se opět připravovala na tvořivou činnost. Potřebný materiál jsem si předem přichystala.

7:45 – S dětmi jsem vyráběla medvídky, motivovala jsem je hádankou. Postup jsem předvedla metodou tzv. tiché hry, tj. beze slov. Nejdřív bylo zapotřebí si zorganizovat děti - dopředu postavit malé a dozadu velké, aby všechny viděly na mé ruce a postup mohly zopakovat. Medvídkům jsme lepili bříška ze skořápek vlašských ořechů na šablony, které jsem předem připravila.

8:15 – Hudební představení v MŠ, během kterého jsem na děti dohlížela.

9:15 – Na řadu přišla elipsa. Dětem jsem dala pokyn, aby si každý položil svého medvídku před sebe a poté jsme si povídali, z čeho je vyrobený a co na něm můžeme vidět. Také jsme si zopakovali hádanku o medvědovi. Poté jsem dětem hrála loutkové divadlo – pohádku Tři medvědi. Pro zklidnění se děti nakonec prošli po elipse. Nakonec jsme medvídky společně připíchli na nástěnku.

10:45 – Společný pobyt na zahradě, kde jsme hráli hru na zvířátka.

11:15 – Po kalendáři jsem dohlížela při obědě.

12:00 – Dětem jsem četla pohádky.

13:00 – S paní učitelkou jsme dělaly rozbor dne a stanovily jsme si plán na následující týden.

10.10.2005, 7:30 – 13:00

7:30 – Rozšířila jsem si své vědomosti o didaktickém materiálu. S dětmi jsem pracovala s různými pomůckami, nejvíce se souborem pomůcek pro cvičení praktického života.

8:45 – Vedla jsem rozcvičku. Zařadila jsem hru Had leze z díry.

9:15 – Po svačině jsem vedla elipsu na téma zelenina, na kterou jsem si připravila ukázkou čtyř druhů zeleniny. Tu jsme společně ochutnaly a popsaly si její chuť. Při výkladu jsem opět použila didaktické obrázky, povídaly jsme si, kde zelenina roste, co z ní jíme a nakonec jsem vše doplnila básničkami a hádankami s tematikou zeleniny.

10:15 – Dohlížela jsem při mezičinnostech, po kterých následovala vycházka a tradiční kalendář.

12:00 – Po obědě jsem s dětmi, které nespaly, stavěla věž ze stavebnice. Den jsme ukončily rozborem s paní učitelkou.

11.10.2005, 7:45 – 14:00

7:45 – Ráno bylo v plánu malování mokrou technikou. Malovali jsme ovoce a zeleninu, o které jsme si včera povídali. Za tímto účelem jsem také připravila na stůl opravdové ovoce pro inspiraci dětí.

9:15 – Po svačině jsme na elipse opakovali zeleninu a přidala jsem informace o možném použití různých druhů zeleniny. Zároveň jsem dětem dala instrukce pro čtvrtěční vaření bramborové polévky. Nakonec jsem zařadila hru s kamínkem. Po kruhu se posílal kamínek a dítě, které ho dostalo vyprávělo o svém domácím zvířátku. Toto cvičení slouží k rozvoji slovní zásoby a také ke zvyšování sebedůvěry dítěte. Je třeba opravovat dítě při špatné výslovnosti a při užití nesprávných tvarů slov.

9:45 – Děti se zúčastnily protidrogové prevence.

10:45 – Mezičinnosti – dohled, případná pomoc malým dětem.

11:00 – Vycházka, na které jsme s dětmi nakoupili ve stánku zeleninu na čtvrtěční vaření bramborové polévky a ve stánku jsme si také názorně ukázali druhy zeleniny.

12:30 – Po obědě jsem aranžovala nástěnku v šatně.

12.10.2005, 8:00 – 12:00

Se školkou jsem navštívila divadelní představení pro děti – dozor, asistence.

13.10.2005, 7:30 – 13:30

7:30 – Tento den byl ve znamení vaření bramborové polévky. Nejdříve jsme si vše připravili a dětem jsem předvedla, jak se pracuje se zeleninou. Při všech činnostech je nutný přímý dohled. Děti se vším samy pomáhaly a zapojovaly se s chutí. Zeleninu loupaly, strouhaly i krájely.

9:30 – Po svačince jsme se dali do vaření polévky, kterou jsme následně servírovali a ochutnávali. Dětem jejich výtvar moc chutnal – chodily si přidávat. Po vaření bylo nutné zamést podlahu a utřít stoly. Do činnosti se děti hned zapojily, mladší děti zas se zájmem skládaly ubrusy.

10:15 – Na elipse jsem se s dětmi bavila o tom, jakou zeleninu jsme do polévky použili a kam tuto zeleninu zařadit. Poté jsme šli na kratší vycházku.

12:00 – Po obědě jsme dali dětem prostor pro volnou hru. Se skupinkou dětí jsem si četla pohádky a prohlížela knížky.

14.10.2005, 7:30 – 13:00

7:30 – Nejdříve jsme pracovali s didaktickým materiálem a poté, co přišlo více dětí, jsme se dali do obtiskování bramborových razítek na látku. Dětem jsem tuto techniku nejdříve předvedla a následně jim pomáhala.

8:45 – Vedla jsem rozcvičku na hudbu.

9:15 – Na elipse jsme s dětmi shrnuli své poznatky o zelenině. Zopakovali jsme si naučené básničky.

10:30 – Po mezičinnostech následovala delší vycházka.

12:00 – Po obědě jsem s dětmi aranžovala nástěnku a zpívala písničky.

17.10.2005, 10:00 – 15:30

10:00 – Dopoledne jsem děti pozorovala při práci s didaktickým materiálem. Zaměřila jsem se na děti, které pracovaly s pomůckami z oblasti matematiky.

10:45 – Po mezičinnostech jsme šly na vycházku, na které jsme si s dětmi povídali o stromech a jejich zbarvení.

11:15 – Návrat z výletu – sestavily jsme kalendář.

12:00 – Po obědě následovala příprava na odpočinek, dětem jsem vyprávěla pohádky a dohlížela na ně.

14:00 – Přípravovala jsem se na zítřejší výtvarnou činnost.

15:00 – Pozorovala jsem děti při pracovních činnostech. Vždy na konci dne děti zalévají květiny, tato činnost je tu oblíbená především u holčiček.

15:30 - Shrnula jsem poznatky z celého dne.

18.10.2005, 7:30 – 13:45

7:30 – Mladší děti si hrály a starší pracovaly s didaktickým materiálem. Já jsem se věnovala jedné holčičce, která má problémy s chozením do školky a její situaci jsem následně konzultovala s paní učitelkou. Snažily jsme se Kačenku přirozeně zapojit do kolektivu.

8:00 – Lepili jsme draka, velké děti pomáhaly mladším a u lepení jsme zpívali písničku o drakovi.

9:20 – Po svačině následovala další protidrogová přednáška, ale tentokrát nemohly mladší děti odejít do vedlejší třídy (přednáška je až od pěti let), a tak jsem s nimi pracovala s didaktickým materiálem.

10:00 – Tématem elipsy byl Můj den. Děti již byly unavené, a proto jsem zvolila k vyprávění formu pohádky doplněnou obrázkovými kartami. Pak jsem si s dětmi povídala, jestli pomáhají doma, jaký denní režim je zdravý, jak si hrají atd. Po elipse jsme šly na vycházku.

12:00 – Po obědě jsem dětem četla pohádky.

12:45 – Vyráběla jsem pro děti obálky na výkresy.

19.10.2005, 7:30 – 14:00

7:30 – Připravovala jsem se na vedení elipsy.

8:00 – Ujala jsem se Kačenky, se kterou jsem navázala na předešlou práci s materiálem. Potěšilo mě, že se dívka osmělila a zapojovala se.

9:00 – Po rozcvičce jsem opět vedla elipsu, která byla zaměřena na rozvoj mravních hodnot, na vyjádření pocitu dětí a na jejich vztahy k okolí. Po elipse jsem poslala kamínek a každé dítě, které ho obdrželo, povídalo o svém kamarádovi, kterého má rádo. Téma bylo náročné a proto jsem menším dětem dovolila hrát si se stavebnicí. Dále jsem navázala na protidrogovou prevenci, ptala jsem se dětí co dělají, když je jim smutno. Následně jsme s dětmi zpívaly a tancovaly, přičemž jsem se zaměřila na pozorování přirozených dispozic dětí.

10:30 – Po stolování následovala vycházka.

12:30 – Po obědě a odpočinku jsem s dětmi pracovala s didaktickým materiálem. Děti jsem již sama při práci vedla.

20.11.2005, 7:30 – 13:00

7:30 – Opět jsem pracovala s didaktickým materiálem, děti mi ukázaly zbylý materiál, který jsem zatím ještě neviděla a při té příležitosti jsem dokončila fotodokumentaci.

8:45 – Vedla jsem rozcvičku na hudbu, ale protože jsme potřebovaly děti zklidnit pro další činnost, zařadila paní učitelka uklidňující hru Na sovy.

9:15 – Na dnešní elipsu jsem si připravila hudební činnost. Výstup jsem rozdělila na několik částí.

1. Nejdříve jsem zařadila říkadla s doprovodem Orfových nástrojů, které jsem nejdřív dětem předvedla, aby s nimi uměly dobře zacházet. Děti jsem rytmicky vedla a ty, na které nezbyly nástroje, tleskaly se mnou do rytmu.
2. Pokračovala jsem zpíváním písniček, zapojila jsem další nástroje – dávala jsem pozor, aby se vystřídal všechny děti.
3. Ke zpívání jsem připojila tanec – mazurka, disko. Udělala jsem dětem písničkovou soutěž a všechny jsem pak odměnila sladkostmi.
4. použila jsem smyslový materiál – zvonečky. Činnost jsem uvedla příběhem o ptáčcích a vysvětlila dětem, jak se bude postupovat. Děti hledaly dva stejně znějící zvonečky. Dětem se činnost moc líbila.

10:30 – Mezičinnosti, vycházka, oběd – dohled, asistence.

12:30 – Po obědě jsme s paní učitelkou uzavřely praxi, protože na zítřek byl naplánovaný celodenní výlet. Také jsem se seznámila se školní dokumentací a zjišťovala zbylé podrobnosti ohledně struktury organizace.

21.11.2005, 7:30 – 17:00

První celodenní podzimní výlet. Na výletě jsem zastávala funkci dozoru, přičemž bylo důležité dodržovat bezpečnostní pravidla. S dětmi jsem si povídala o zvířátkách, které jsme viděly a které jsme si také ráno před odjezdem ukazovaly na obrázcích. Dohlížela jsem na to, jestli děti jedí svačinky. Po příjezdu jsem se s dětmi rozloučila a předala je rodičům.

Celkové hodnocení pozorování

Z mého pozorování vyplývá, že děti navštěvující MŠ Montessori jsou velice samostatné. Pomoc při samoobslužných činnostech, jako je oblékání, stolování či osobní hygiena, je nutná pouze u tříletých dětí a u několika dětí čtyřletých. Tři tříleté děti navíc navštěvují školku pouze jednou týdně v pátek, což značně znesnadňuje výchovné působení. Více než polovina pětiletých a většina šestiletých dětí si samo zaváže tkaničky u bot. Osobní hygienu zvládají samostatně všechny děti. Ve výchově k samostatnosti je důležitá i spolupráce rodičů, kteří by měli svoje potomky vychovávat ve stejném duchu, ve kterém jsou vychovávání v mateřské škole.

Pracovní činnost je pro dítě aktivitou přirozenou, o kterou jeví samo zájem. Dítě touží vykonávat stejné činnosti, které vykonává dospělý. To je mu v MŠ Montessori umožněno.

Využívají se skutečné předměty denní potřeby, nikoli hračky, které takové předměty napodobují. Během mé praxe v mateřské škole děti v rámci projektu „Zelenina a ovoce“ dokonce vařily polévku. Z této činnosti byly děti nadšeny a zapojovaly se s chutí. Děti samy zametají, zalévají květiny, rozprostírají a skládají ubrusy, připravují si prostírání. Do činností je zapojován celý kolektiv. Děti mají dobře rozvinuté pracovní návyky. Zároveň se rozvíjí pohybové dovednosti dětí, koordinace myšlení a pohybu, odpovědnost. Částečně se také uspokojuje potřeba pohybu.

Důležitou roli zde hraje také heterogenní složení třídy – mladší děti se díky němu mohou přirozenou cestou učit od starších dětí. Ty si zároveň ověřují svoje zvládnutí dovedností. Paní učitelka dbá na to, aby mladší děti pomoc starších kamarádů nevyužívaly a snažily se samy.

Výsledky pozorování podpořily moji domněnku, že Montessori didaktický materiál, především pak cvičení praktického života, rozvíjí u dětí jejich samostatnost a správné pracovní návyky.

Závěr

V mateřské škole se mi velmi líbilo. Organizace a vedoucí praxe mi poskytly dostatek prostoru pro mou aktivitu a umožnily mi zapojit se do každodenního života v MŠ. Rozšířila jsem si své znalosti o metodě M. Montessori a naučila jsem se, jak správně postupovat při práci s didaktickým materiálem. Paní učitelka Jaroslava Arnoldová mě po celou dobu vstřícně vedla, pomáhala mi a poskytla mi mnoho cenných rad.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA MONTESSORI

Základní škola Meteorologická a Mateřská škola Montessori sídlí v Meteorologické ulici č. 181 v městské části Praze 4 - Libuš. Od roku 2001 jsou zde v provozu 2 třídy prvního stupně základní školy, pracující podle principů pedagogiky M. Montessori. V jedné z nich jsem absolvovala třítydenní praxi, jejímž hlavním cílem bylo seznámení se s pedagogikou Montessori na prvním stupni ZŠ a sledování návaznosti základní školy na školu mateřskou.

Třídu navštěvovalo celkem 24 dětí ve věku 6 až 12 let. Každé z dětí pracovalo podle vlastního individuálního plánu. Plán byl stanoven vždy na týden a záleželo na dítěti, kdy si jaký úkol splní. Paní učitelka pouze na konci týdne zkontrolovala, zda děti splnily všechny dané úkoly. Děti se tímto způsobem učí samostatnosti a odpovědnosti. Stejně jako v mateřské školce se i tady dbá na individuální přístup.

Třídy jsou kvalitně vybaveny. Učitelky působící v Montessori třídách jsou plně aprobované a vedle pedagogického vzdělání absolvovaly diplomové kurzy „Montessori pro výchovu a výuku dětí od 3 do 9 let“ s republikovou nebo mezinárodní platností.

Popis konkrétních činností, které jsem vykonávala na ZŠ

13. 2. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 - 9:00 Nejdříve jsem se přivítala a seznámila s dětmi. Ty byly obeznámeni s mou návštěvou již s předstihem paní učitelkou, a proto je má přítomnost nijak nepřekvapila. Poté začala hodina tělocviku, které jsem přihlížela.

9:00 – 9:30 Hodině čtení předcházelo každodenní tradiční přivítání. Děti sedí v kroužku a vzájemně se pozdraví spolu s paní učitelkou jemným pohlazením tváře. Pak jedno vybrané dítě řekne aktuální datum a roční období. Poté již přichází na řadu čtení. Děti mají rozdělenou četbu podle věku, protože v montessoriovské třídě, ve které jsem praxi absolvovala, se učí děti různého věku dohromady. Mladší děti pouze nahlas četly, co si již měly připravit doma a starší místo četby děj knihy převyprávěly vlastními slovy. Paní učitelka opravovala děti při nesprávné výslovnosti či chybné koncovce slova apod. Při hodině čtení jsem se snažila zapamatovat jména dětí.

10:00 – 10:45 Po velké přestávce každé dítě pracovalo podle svého učebního plánu. Přihlížela jsem jejich práci, prohlížela jsem si sešity a individuální plány dětí. Obhlédla jsem také zdejší Montessori pomůcky. Po té jsem dětem pomáhala s učivem, když něčemu nerozuměly a také jsem nadiktovala pár diktátů.

10:45 – 11:30 Velmi oblíbená mezi dětmi je dramatizace. Nejdřív se dětem musí ponechat pár minut, aby si scénku připravily. Scénky byly na volné téma. Poté, co každá skupina odehrála svou scénku, rozloučily se děti třídním pokřikem a odcházely do jídelny.

11:30 – 12:30 Po skončení vyučovacího dne jsem si s paní učitelkou prohlédla místní družinu a část budovy školy.

14.2. 2006, 8:00 – 12:45

8:00 – 8:45 Ráno jsme se opět přivítali na elipse. Pozdravili jsme novou holčičku, která od příštího roku do třídy nastoupí. Následovalo čtení. 8:45 – 9:30 Děti pracovaly individuálně. Dávala jsem diktáty „druhákům“, poté jsem s některými dětmi pracovala s Montessori pomůckami.

10:00 – 11:30 Seznámila jsem se blíže s individuálními plány dětí a způsoby hodnocení. Děti mi ukazovaly některé další pomůcky, které jsem doposud neviděla.

11:30 – 11:45 S dětmi jsem si prohlížela třídní fotografie. Děti mi vyprávěly o svých zážitcích ze školních výletů.

11:45 – 12:45 Děti si připravily dramatizaci na téma „Čím chci být“. Všechny scénky byly připraveny moc hezky. Po skončení dramatizace následovalo společné rozloučení.

15.2. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 – 8:45 Ráno jsem působila jako pedagogický dozor na hodině tělocviku.

8:45 – 9:30 Minulý týden probíhal projekt „Lidské tělo“. V rámci tohoto projektu mělo každé dítě vyrobit vlastní leporelo. Dnes měly děti představit svou práci ostatním. Každé dítě si vždy sedlo na židli, aby na něj ostatní viděly. Děti jsem povzbuzovala, aby se nebály. Nakonec to zvládly všichni. Děti si tímto způsobem pěstují sebejistotu v mluveném projevu před ostatními. Tím, že své výtvary prezentují, si látku také lépe zapamatují.

10:00 – 10:30 Po velké přestávce jsem děti učila vyrábět skládky z papíru. Všechny činnosti moc bavila a některé děti dokonce naučily ostatní další skládky.

10:30 – 12:30 Děti pracovaly s Montessori pomůckami – dívala jsem se, jestli postupují správně a jak komu co jde. Pak už přišlo na řadu jen rozloučení.

16.2. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 – 8:45 Ráno jsem vedla hodinu anglického jazyka. Připravila jsem si výuku formou hry. Tématem bylo oblečení. Nejdřív jsem s dětmi zopakovala základní slovíčka. Pak si děti losovaly papírky, na kterých byl buď český nebo anglický název druhu oblečení a dvojice přiřazovaly k sobě. Následně jsem dětem rozdala papírky, na které děti psaly v anglickém jazyce, co mají právě na sobě. Papírky se zamíchaly a když si dítě vylosovalo papírek

s textem, mělo uhodnout, o koho se jedná. Nakonec si děti zopakovaly básničku, kterou se naučily minulý týden.

8:45 – 9:30 Děti přednášely svůj referát na téma „Hlava mého oblíbeného státu“.

10:00 – 11:00 Ve škole právě probíhal cyklus přednášek Městské policie zaměřeného na bezpečnost chování dětí. Přednášky jsem se zúčastnila také a dohlížela jsem, aby děti dávaly pozor a nerušily.

11:00 – 11:40 Protože se blížil masopust, připravila jsem si pro děti krátké povídání o tom, co to vlastně masopust je. Následně děti vyráběly masopustní masky. Mladším dětem jsem asistovala.

11:40 – 12:30 Když byly masky hotové (prozatím jen vystřižené z papíru), představila se každá maska ostatním. Děti pak hrály s maskami divadlo a pantomimu. Den jsme zakončili tradičním rozloučením.

17. 2. 2006, 8:00 – 11:30

8:00 – 8:45 Po přivítání následovala hodina čtení.

8:45 – 9:30 Pokračovala jsem s dětmi ve výrobě masopustních masek – masky se vybarvovaly vodovými barvami.

10:00 - 11:00 Pokračoval cyklus přednášek o bezpečnosti. Opět jsem na děti dohlížela.

11:00 – 11:30 Dramatizace – děti předváděly, co se naučily na přednáškách. Školní týden jsme zakončili společně písničkou.

20. 2. 2006, 9:00 – 11:30

9:00 – 9:30 Probíhala hodina čtení.

10:00 – 10:45 Probírala jsem s dětmi v rámci vlastivědy Střední Povltaví. Děti vyprávěly zážitky z míst, které v této oblasti navštívily.

10:45 – 11:30 Pracovala jsem s dětmi pomocí didaktického materiálu M. Montessori.

21. 2. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 – 8:45 Po přivítání děti opět četly či vyprávěly. Již jsem vyzývala a opravovala děti sama.

8:45 – 9:30 Poté jsem pomáhala mladším dětem s matematikou – děti pracovaly s pracovními sešity.

10:00 - 11:45 Po velké přestávce jsem s dětmi pracovala s didaktickým materiálem – s pomůckami s názvem opozice a motanice, které patří ve třídě k oblíbeným. Dále jsem probírala slovní druhy pomocí didaktického materiálu se staršími dětmi.

11:45 – 12:30 Dětem jsem zadala dramatizaci na téma „Ze života zvířat“. Po skončení scének jsme se společně rozloučili.

22. 2. 2006, 9:00 – 12:30

9:00 – 9:30 Po přivítání následovala hodina čtení.

10:00 – 10:45 S dětmi jsem zopakovala minulou látku z vlastivědy a přidala jsem další učivo – Českomoravskou vrchovinu.

10:45 – 11:30 Děti pracovaly individuálně. Při činnostech jsem je pozorovala a sledovala, jestli dodržují správný postup práce.

11:30 – 12:15 Děti hrály matematickou hru „Trojúhelníky“.

12:15 – 12:30 Školní den jsme zakončili zpíváním a rozloučením.

23. 2. 2006, 8:00 – 13:00

8:00 – 8:45 Děti četly – kladla jsem důraz na to, aby četly dostatečně hlasitě a dobře vyslovovaly.

8:45 – 9:30 Dětem jsem nadiktovala diktáty, výsledky jsem pak konzultovala s paní učitelkou.

10:00 - 12:00 Individuální práce dětí – děti jsem po dohodě s paní učitelkou při práci fotografovala pro pozdější dokumentaci.

12:00 - 13:00 Dnešní noc měly děti strávit v budově školy – každý rok se tak pořádá školní bojová hra a následný večírek. Paní učitelka dětem připomínala, co si všechno musí vzít z domova a jak se mají večer správně chovat. Pak jsem se už jen s dětmi rozloučila.

24. 2. 2006, 9:00 – 11:30

9:00 – 10:00 Když jsem přišla do školy, děti byly ještě rozespalé. Po ranní hygieně jsme se společně nasnídaly. Potom jsem si s dětmi povídala, jaká byla noc a jak se jim celý program líbil.

10:00 – 11:30 Zbytek dne děti pracovaly s Montessori pomůckami.

27. 2. 2006, 9:00 – 11:30

9:00 – 9:30 Dnešní den se přišli do školy podívat rodiče, kteří mají zájem o umístění svého dítěte do Montessori třídy. Zúčastnili se hodiny čtení.

10:00 – 10:45 Děti pracovaly individuálně, přihlížela jsem zkoušení z vlastivědy, protože mne zajímalo, jak si děti zapamatovaly látku, kterou jsem jim minulý týden vyložila.

10:45 – 11:30 Děti hrály dramatizaci, následovalo rozloučení.

28. 2. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 – 9:00 Po přivítání děti četly.

9:00 – 9:30 Protože dnes měla Veronika narozeniny, připravili jsme jí malou oslavu. Poté jsme společně zpívali písničky na její počest.

10:00 – 11:30 Děti pracovaly s didaktickým materiálem – pracovala jsem s nimi s pomůckou na biologii člověka. Vysvětlovala jsem jim funkce jednotlivých orgánů v těle.

11:30 – 12:30 Paní učitelka kontrolovala dětem splnění plánů z minulého týdne. Prohlížela jsem si s ní sešity dětí.

1. 3. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 - 9:00 Dohled na děti při hodině tělocviku.

9:00 – 9:20 Hodina čtení.

9:20 – 9:30 Každou první středu v měsíci se koná studentská rada – zástupci třídy společně s paní učitelkou a ostatními dětmi probírali, co by chtěli ve škole zlepšit. Do debaty se děti zapojovaly bez ostychu.

10: 00 – 11:30 – Poprosila jsem děti, aby mi ukázaly didaktický materiál, se kterým jsem doposud nepracovala a vysvětlily mi postup práce. Prohlédla a zdokumentovala jsem si i materiál ve vedlejší třídě.

11:30 – 12:30 S dětmi jsem malovala pastelkami obrázky na téma „Můj největší zážitek z noci ve škole“. Poté jsme se již jen rozloučily.

2. 3. 2006, 8:00 – 12:30

8:00 – 9:00 Po přivítání děti tradičně četly. Zbylou půl hodinu do velké přestávky jsem dětem dávala jednoduchý diktát, který jsem následně opravovala.

10:00 – 12: 30 Zbytek dne jsem využila k fotografování, získávání dokumentů a podkladů pro mou absolventskou práci a portfolio. Navštívila jsem také hospodářku školy, která mě obeznámila se zbylými informacemi ohledně struktury školy, hlavně pak jejího financování.

3. 3. 2006, 8:00 – 12:00

8: 00 – 9:30 Po hodině čtení jsem se podívala na slovní hodnocení některých dětí a na zásady slovního hodnocení vůbec.

10:00 – 11:30 Po velké přestávce nastalo loučení s dětmi. Děti mě naučily svou třídní hymnu a říkaly mi básničky, které se ve škole učí.

11:30- 12:00 Nakonec jsme s paní učitelkou celou mou praxi zhodnotily a rozloučily se.

Závěr

Praxe na ZŠ Montessori pro mne byla velmi přínosná. Paní učitelka Miroslava Srpová mi poskytla množství informací o principech výuky podle Montessori pedagogiky na 1. stupni ZŠ.

U dětí se dále rozvíjí jejich samostatnost a zodpovědnost. Plní si samy úkoly z týdenního plánu a každou první středu v měsíci se mohou zúčastnit školní rady, čemuž předchází třídní diskuse ohledně školních záležitostí. Děti si samy vyrábí sešity a pracovní listy. Dramatizací a prezentací vlastních výtvorů se děti trénují ve veřejném mluveném projevu. Projektové vyučování přispívá k lepšímu zapamatování si učiva. Probíraná látka je pro děti více zajímavá. Děti dostávají slovní hodnocení, a tak nejsou zbytečně stresovány známkami. Opět oceňuji heterogenní složení třídy. Starší děti se chovaly k mladším dětem velmi ohleduplně. Hlavní úlohu hraje Montessori didaktický materiál, se kterým se každodenně pracuje. Využívány jsou především pomůcky z oblasti matematiky, řeči a kosmické výchovy. O didaktickém materiálu se více zmiňuji v 5. kapitole.

Výuka na základní škole plynule navazuje na systém v mateřské škole. Je však potřeba tuto návaznost daleko více podporovat. Středoškolská výuka v rámci pedagogiky M. Montessori u nás zatím nebyla realizována. Přitom pedagogický systém M. Montessori pro třetí stupeň vypracován je. Jeho aplikaci v praxi však stojí v cestě několik překážek – chybí finanční zabezpečení, odborná příprava pedagogů a malá je i podpora nadřízených orgánů.

KAZUISTIKA VÝVOJE DÍTĚTE

V období od září 2006 do června 2007 jsem absolvovala odbornou praxi v Montessori domě, který sídlí v Sekaninově ulici č.6 v Praze 2. Montessori dům je předškolní zařízení pro děti od 3 do 6 let se zaměřením na Montessori pedagogiku. Navštěvovalo ho celkem 18 dětí. O děti pečují během dne dvě paní učitelky, díky čemuž se naskýtá větší prostor pro individuální práci s dětmi. Přestože zařízení funguje teprve druhým rokem, působí paní učitelky spolu s dětmi i rodiči jako sehraný tým. Nejen práce s dětmi, ale i setkávání s rodiči a společně pořádané akce probíhaly v přátelském duchu. Zařízení je velmi hezky vybaveno, Montessori pomůcek ke všem oblastem práce nalezneme dostatek. Prostředí je maximálně uzpůsobeno potřebám dětí.

V zařízení jsem působila jako pedagogická asistentka zejména v odpoledních hodinách a ve dnech pořádaných akcí. Během mojí praxe v Montessori domě jsem také sbírala poznatky, které jsem uplatnila v bakalářské práci. Mimo jiné jsem vypracovala kazuistiku vývoje dítěte. Jejím cílem bylo sledování změn ve vývoji dítěte na základě práce s Montessori didaktickým materiálem, a to ve všech oblastech práce, na které se materiál zaměřuje. Soustředila jsem se proto na práci s jedním dítětem, a to s Amálkou. Monitorovala jsem dosažené výsledky a svoje poznatky jsem si na konci dne zaznamenávala. Při práci jsem vycházela jak z mých znalostí o Montessori pedagogické metodě, tak ze znalostí v oborech vývojová psychologie, pedagogika apod.

Charakteristika dítěte

Amálka (nar. 16. 12. 2002) je velice zvědavé dítě. Hned při příchodu do Montessori domu ji didaktické pomůcky zaujaly a její zájem ani po roce neopadl. Nevybírá si pouze pomůcky na první pohled přitažlivé či lehké na provedení, ale také ty, u kterých je potřeba vynaložit větší trpělivost a objevit jejich smysl a využití. Práci vždy cílevědomě dokončí a pokaždé má radost, když se jí povede práci zvládnout, ať už novou, či známou, kterou již dokončila několikrát.

Je také velice pečlivá.. Až striktně lpí na pravidlech a na tom, aby se věci dělaly podle správného pořadí. Má dokonce tendenci opravovat děti, které pracují s didaktickým materiálem špatně. Taky nemá ráda, když někdo porušuje pravidla chování a často na to dotyčného upozorní.

Amálka je bystrá a nadprůměrně inteligentní – ráda si listuje v odborných knížkách o Zemi, zvířatech či člověku a mnoho z knih si pamatuje. Má velkou slovní zásobu, ale značné potíže jí činí výslovnost. Špatně vyslovuje nejen jednotlivé hlásky, ale i celá slova. Koncentrace i paměť je dobrá.

Amálka je klidná, spíše nenápadná. Do hry se ovšem zapojuje ráda. Hru někdy i sama organizuje. Kromě hraní s vrstevníky jí baví zpěv – jedenkrát týdně dochází na lekci zpěvu.

Amálka má sestru Emu, které jsou nyní dva roky. Mají spolu hezký vztah, Amálka často o sestřičce mluví. Také se o mladší sestru ráda stará – pomáhá s jejím oblékáním, s uklízením Emiččiných věcí. V současné době maminka čeká další přírůstek do rodiny. Přestože by se rodiče mohli zdát plně vytížení, věnují výchově Amálky plno času. Výchova v rodině přitom probíhá v souladu s výchovou v předškolním zařízení, což jen přispívá k nejlepšímu rozvoji dítěte. O zájmu rodičů svědčí i skvělá spolupráce s Montessori domem.

Cvičení praktického života a praktické užití dovedností

Když Amálka nastoupila do Montessori domu, bylo jí 3,5 roku. V tomto věku děti rády napodobují činnosti dospělých a zajímají se o všechny věci kolem sebe. I proto ji materiál ke cvičení praktického života hned zaujal. Spoustu semínek a mušlí v nádobách nepřeberných tvarů, šlehač na mýdlovou pěnu či nádoby naplněné vodou různých barev si přímo oblíbila.

Činnost jsem Amálce vždy nejdřív předvedla a teprve až potom ji po mně opakovala. Tento postup je důležitý, aby si dítě zafixovalo správný postup práce. Nejdříve jsme začaly procvičovat přesypávání semínek. Semínka se přesypávají z jedné nádoby do druhé tak, aby se nevysypala na podnos. Předvedla jsem Amálce, jak se má nádoba držet – pravou rukou se uchopí za ucho a levou se podpírá zesponu. Nádoba se pak přemístí nad levou prázdnou nádobu a semínka se pomalu přesypou. Zpočátku Amálka několik semínek rozsypala, jelikož si nechýtila nádobu zesponu, a tak se jí hůř držela. Proto jsem jí správný postup znovu zopakovala. Pak se již Amálce dařila práce dobře. Tímto cvičením si Amálka procvičovala jemnou motoriku a obratnost, která je zapotřebí u dalších cvičení.

Stejný postup se opakoval při cvičení s přeléváním vody ze džbánek. Voda v průhledné nádobě byla obarvená, a tak Amálka viděla, že se skutečně jedna nádoba vyprázdňuje a druhá naplní. Holčička pracovala velmi pečlivě, dávala velký pozor i při přenášení táček ze skříně na pracovní plochu. Získané dovednosti s přeléváním vody následně užila v praxi při zalévání pokojových květin.

Všimla jsem si, že si děti postupem času práci usnadňují a nedodržují stanovený postup. Když získají ve cvičení jistotu, už nepracují tak pečlivě a také se méně soustředí. Proto je třeba děti průběžně sledovat a případné chyby napravit. Cvičení s přesypáváním a přeléváním je třeba obměňovat a obohacovat o nové druhy cvičení, tvary nádob apod. Postupně také musíme stupňovat obtížnost prací.

Z tzv. mokrých aktivit si Amálka oblíbila práci s pipetou, kdy se dítě snaží pomocí kapátka přesně umístit kapku vody do jamek v gumové podložce. I při tomto cvičení Amálka postupovala velice pečlivě a vydržela se dlouho koncentrovat. Množství vody mimo jamku bylo pro Amálku zpětnou vazbou a informací, zda pracuje správně.

Rozvíjely jsme i Amálčiny dovednosti při práci s dřevěnými rámy. Knoflíky, zip, i patentky postupně zvládla rozepnout a zapnout bez problémů. Amálka se mi svěřila, že ráda pomáhá sestře zapínat knoflíky při oblékání. Problém jí dělaly kožené přezky a svorky – myslím, že je to i tím, že se s nimi zatím nesetkala a přeci jenom již vyžadují větší zručnost. Neuměla také uvázat mašli na tkaničce, což je však ve věku čtyř let obvyklé. Amálka uplatnila dovednosti i prakticky, když pomáhala mladším dětem při samoobslužných činnostech.

Práce se smyslovým materiálem

Práce se smyslovým materiálem předchází matematickému materiálu. Dítě si osvojuje pojmy, které bude v matematické oblasti potřebovat. Některý materiál na sebe přímo navazuje – např. na červené tyče ze smyslového materiálu navazují modročervené tyče z oblasti matematiky. Dítě zároveň rozvíjí svoje smysly, které hrají důležitou úlohu při práci v následujících oblastech Smyslové vnímání tedy musí předcházet poznání rozumovému. Děti si při práci se smyslovým materiálem také rozvíjí jemnou motoriku.

Amálku na první pohled zaujala růžová věž. Věž slouží k rozlišování velikosti – tato vlastnost je zdůrazněna tím, že je izolována. To znamená, že ostatní vlastnosti všech částí materiálu jsou stejné (barva, teplota, tvar apod.). Sestavení kostek od největší po nejmenší jí nedělalo potíže. Stejně tak zvládala i práci s hnědými schody. Když je sestavila, přikládala k nim kostky z růžové věže, které mají stejnou velikost. Správnost si vždy zkontrolovala tím, že poslala z největšího schodu dolů dřevěný váleček a ten se skutálel až na koberec. Zvuk, který vydával, se jí moc líbil, proto tuto činnost několikrát opakovala

Jednou jsem se Amálky zeptala, zda ví, proč se váleček dolů spouští. Překvapila mě její odpověď. „Protože je to práce,“ řekla mi. Přesto se zdá, že smysl kontroly chápe. Když jednou sestavila dva schody špatně a kulička se o schod zarazila, hned chybu napravila.

Díky práci s růžovou věží a hnědými schody si Amálka utvořila pojem velký – malý a pochopila i souvislost větší než – menší než. Zároveň obohatila slovní zásobu o pojmy větší – největší a menší – nejmenší.

Soustavně Amálka pracovala s dřevěnými závažičky. Při manipulaci s nimi poznala vztahy vysoký – nízký, silný – slabý, hluboký – mělký a zopakovala si vztah velký – malý. Zpočátku jsme pracovaly pouze s jednou sadou závaží. Postupem času však již Amálka zvládala pracovat se všemi sadami dohromady. Při této systematické činnosti se Amálka silně koncentrovala a vydržela se soustředit velmi dlouhou dobu. Byla jsem tak svědkem jevu, který Marie Montessori nazvala polarizace osobnosti (viz kap. 3.3).

Občas jsem zjišťovala, zda si Amálka nové pojmy dobře osvojila. Tentokrát jsem vzala do ruky dva válečky. Lišily se od sebe pouze jednou vlastností - první byl asi pětikrát silnější než druhý. Amálka správně rozpoznala, že se liší šířkou. Avšak když jsem se jí zeptala, zda se liší ještě něčím, odpověděla mi, že jsou jinak vysoké. Pobídla jsem ji, aby se na závaží podívala pozorně ještě jednou a ona mi opět potvrdila, že druhé závaží (slabší) je vyšší než to první (silnější), i když jsem závaží položila hned vedle sebe. Domnívám se, že zde mohlo dojít k optickému klamu, kdy se jí silnější závaží mohlo zdát menší v porovnání se závažím velmi slabým. Jinak totiž tyto pojmy dobře ovládá a rozlišuje i u malých předmětů.

Rozlišování zvuků jsme trénovaly s poslechovými dózami. Amálka chrastila dózami a poslouchala, které zvuky jsou stejné a které se liší. Činnost zaujala i děti pracující kolem. Ztišily se a bedlivě naslouchaly zvukům. Amálce vždy činilo neskutečnou radost, když objevila dvě stejně znějící dózy. Toto cvičení je vhodné pro zklidnění dětí. Chrastění dóz se jim moc líbí a na zvuky se začnou silně koncentrovat.

Řeč

Na konci školního roku začala Amálka projevovat silný zájem o pomůcky z oblasti řeči. Nejdříve pracovala s písmeny ze smirkového materiálu. Práci jsem jí předvedla. Písmeno jsem pomalu obtáhla ukazovákem a prostředníkem a přitom jsem vyslovila jeho název. Tak si mohla osvojit symbol pro určitou hlásku. Amálka po mně činnost zopakovala. Ráda poznávala jednotlivá písmena abecedy, která ve školce visela na zdi. Do konce školního roku

poznala všechna písmena kromě q, ch a písmen s háčkem. Skládala jsem jí také krátká slova z dřevěných písmen a ona se je pak snažila přečíst. Přečetla jich však zatím jen pár. Některá slova si už také složila sama. Pracovaly jsme i se soubory karet k rozvoji slovní zásoby. Jak jsem zjistila, Amálka má slovní zásobu velmi bohatou.

Amálka také často pracovala s kovovými deskami s jednotlivými geometrickými tvary. Vždy si vybrala jeden tvar, se kterým pracovala. Desky slouží k nácviku psaní a cvičí koordinaci oko – ruka.

Velký problém činí Amálce výslovnost. Cvičení jsem doplňovala o básničky, říkadla, písničky atd. Tak jsem cvičila její řečovou motoriku. Na tuto oblast se bude potřeba zaměřit i v budoucnu.

Pokroky v oblasti matematiky

Největších pokroků dosáhla Amálka v oblasti matematiky. Při práci jsme postupovaly od konkrétního k abstraktnímu – nejdřív poznávala čísla hmatem a pak se s nimi učila pracovat. Když Amálka začala pracovat s Montessori materiálem, uměla již počítat do deseti. Seřadit čísla správně od nejmenšího po největší pro ni nebyl problém. K číslům začala přidávat červené puntíky – pod čísla 1 až 10 položila odpovídající množství puntíků. Občas jí jeden puntík zbyl. Uvědomila si, že někde udělala chybu, vše znovu přepočítala a puntík dodala tam, kde chyběl. Chybovala vždy, když se na práci dostatečně nesoustředila. Při práci s puntíky Amálka získala první zkušenost s lichými a sudými čísly.

Amálka pracovala i s dřevěnými větýnky, které se vkládají do přihrádek s číselným rozsahem 0 až 9. Když jsem její práci poprvé přihlížela, pomůcku už znala. Po skončení práce jsem se Amálky zeptala, co patří do přihrádky s číslem nula. Správně mi odpověděla, že nic. Zeptala jsem se jí tedy, co to vlastně nula je. Odpověděla, že je to písmeno O. Řekla jsem jí tedy, že nula znamená nic a snažila jsem se jí pojem vysvětlit.

Protože měla Amálka o matematiku zájem, začala pracovat i s matematickými tabulkami. Podle nich se naučila sčítat, násobit a dělit čísla od 1 do 10. Naučila se matematickému vyjadřování: „dva plus tři rovná se pět“, „pětkrát šest rovná se třicet“ atd. i znaménka pro jednotlivé úkony. Myšlení Amálky je v jejím věku přeci jenom konkrétní, a proto zvládá všechny tři matematické operace pouze s pomocí tabulek. Jen občas, když se plně soustředila, zvládla na prstech či z hlavy lehký příklad na sčítání. Práce s tabulkou na

odečítání se Amálce nedařila, je již dost obtížná. Naučila se ovšem počítat do dvaceti a na konci školního roku zvládala i delší řadu čísel.

Zjistila jsem, že je vhodné před prací Amálku zklidnit vhodnou činností či cvičením. Na práci s matematickými pomůckami je totiž třeba veliké koncentrace.

Amálka pochopila základní matematické principy a myslím, že získala do budoucna základy k dalším matematickým operacím.

Kosmická výchova

Nejoblíbenější oblastí Amálky byla kosmická výchova, hlavně mapy ke kosmické výchově. Nejdříve skládala mapy kontinentů. Její práce navazovala na výuku na elipse, kde se právě jednotlivými světadíly zabývali a ukazovali si je na mapě. Amálka si při práci pobrukovala písničku, kterou se v rámci výuky naučila. „Severní Amerika a Jižní Amerika, Evropa, Asie, Afrika, Austrálie. Taky Antarktida.“ A práce byla hned hotová. Cvičení bylo pro Amálku lehké, a tak jsem ho doplnila prací s globusem. Kontinenty, které dala na své místo, ukazovala i na něm. Na mapu kontinentů jsme navázaly mapou států. Přestože je tato práce už vcelku obtížná a nezvládají ji mnohdy ani starší děti, Amálce se na několikátý pokus podařilo mapu složit.

Postupem času začala Amálka skládat mapy mechanicky podle paměti, už nesledovala, jak do sebe jednotlivé státy zapadají. Zapojovala jsem tedy ke cvičení další pomůcky – ke státům jsme přiřazovaly příslušnou vlajku státu, vždy jsme si zopakovaly jeho název apod. Pomůcky by se měly nejrůznějším způsobem obohacovat, aby dítě stále rozvíjelo. Samozřejmě by mělo být i praktické ověření a rozvíjení poznatků (např. návštěva výstavy o planetě Zemi apod.).

Závěr

Využití Montessori didaktických pomůcek hodnotím jako úspěšné. Pomocí cvičení praktického života získala Amálka větší samostatnost v sebeobslužných činnostech a v oblasti péče o své okolí. Největšího pokroku Amálka dosáhla především v oblasti matematiky a řeči. Soustavnou prací s pomůckami z oblasti matematiky, hlavně pak s matematickými tabulkami, si osvojila nové matematické pojmy a základy operací s čísly. Také se naučila poznávat všechna písmena abecedy, která si díky hmatovým cvičením s písmeny ze smirkového papíru

lépe zapamatovala. Nejvíc Amálku zaujaly pomůcky z oblasti kosmické výchovy, které dle mého pozorování prohloubily její zájem o zeměpis, astronomii a život na planetě Zemi vůbec.

Při práci s Amálkou se mi opět potvrdilo, že Montessori didaktický materiál má vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Zejména jsem pozorovala, jak prohlubuje zvědavost dítěte a aktivuje touhu poznávat stále nové a nové věci. Při práci s materiálem se vždy Amálka zklidnila a soustředěně vstřebávala nové poznatky. Cvičila se tak její pozornost a schopnost koncentrace.

Velkou úlohu hrála i výchova v rodině, která je v souladu s principy montessoriovské pedagogiky.

2.2 Vyhodnocení dotazníku č. 1

Dotazník č. 1 ověřoval hypotézu, že cvičení praktického života rozvíjí u dětí jejich samostatnost a správné pracovní návyky.

Dotazník byl tedy určen respondentům, jejichž dítě navštěvuje mateřskou školu montessoriovského typu. Respondenty jsem oslovovala v předškolních zařízeních či pomocí elektronické pošty. Na začátek dotazníku jsem napsala základní informace pro respondenty. Následovaly otázky demografické a poté otázky informativní.

Dotazník obsahoval celkem 16 otázek, z toho bylo 7 uzavřených, 2 polouzavřené a 7 otevřených. Získala jsem vzorek 51 respondentů, z nichž 6 byli muži a 45 ženy. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 24 a 48 let. Údaje získané z odpovědí respondentů jsem zpracovala v tabulkách či grafech.

Otázka č. 1: Vaše pohlaví - 6 mužů (12%)
- 45 žen (88%)

Otázka č. 2: Váš věk

Věk respondenta	Počet	%
21 - 25	1	2
26 - 30	7	14
31 - 35	20	39
36 - 40	15	29
41 - 45	5	10
46 - 50	3	6

Otázka č. 3: Věk předškolního dítěte

Věk dítěte	Počet	%
3	6	12
4	13	25
5	16	31
6	16	31

Otázka č. 4: Pohlaví dítěte v předškolním věku

- chlapec 20 (39%)
- dívka 31 (61%)

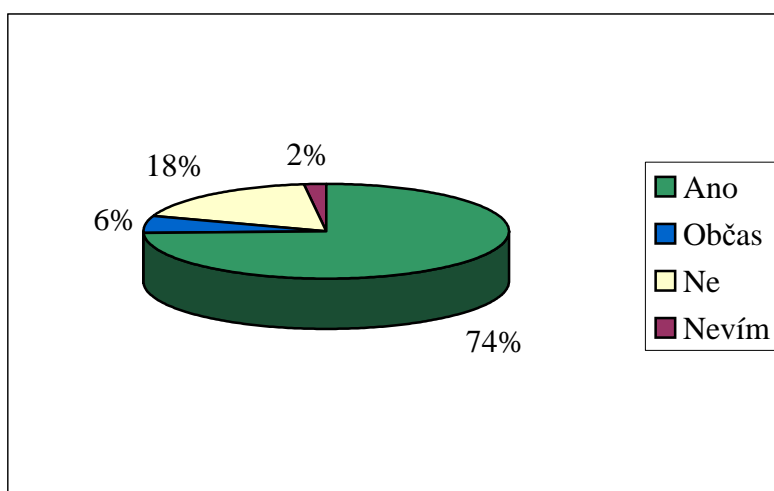
Otázka č. 5: Celkový počet dětí

Celkový počet dětí	1	2	3	4	5
Počet respondentů	16	25	8	1	1

Otázka č. 6: Napište, prosím, název předškolního zařízení, které Váš předškolák navštěvuje.

Název zařízení	Počet respondentů
MŠ Montessori v Praze 12	26
MŠ Vokovická	7
MŠ Montessori, s. r. o.	4
CVČ M. Montessori	9
MŠ Montessori Meteorologická	5

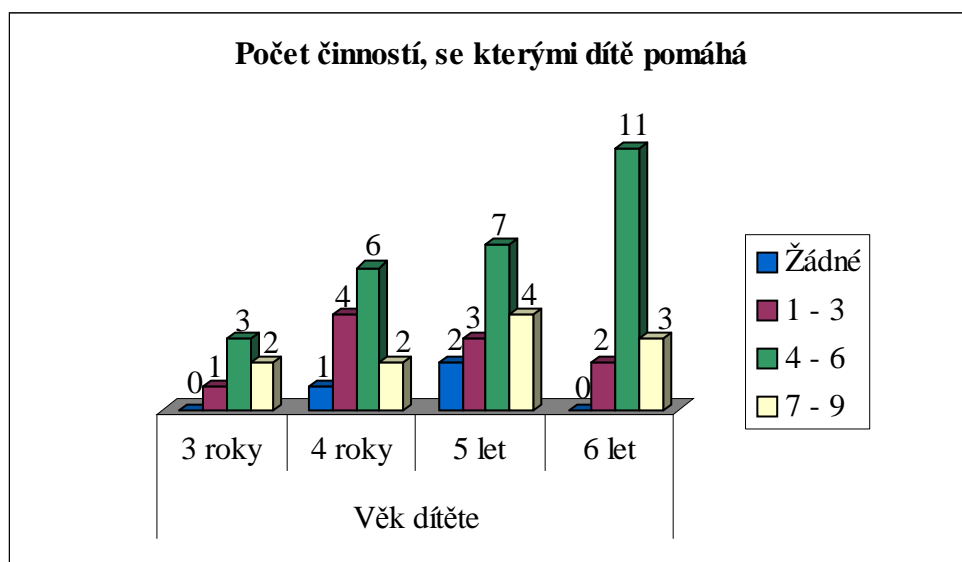
Otázka č. 7: Jeví Vaše dítě zájem o domácí práce jako je zametání, utírání prachu apod. ?

Téměř tři čtvrtiny respondentů uvedlo, že má jejich dítě o domácí práce zájem. Žádný zájem nejeví 9 dětí, občasný 3 děti a 1 respondent uvedl, že neví. Z výsledků lze usuzovat, že domácí práce děti baví a rády napodobují činnosti dospělých.

Otázka č. 8: S jakou z těchto činností Vám dítě pomáhá ?

Počet činností	Věk dítěte			
	3 roky	4 roky	5 let	6 let
Žádné	0	1	2	0
1 - 3	1	4	3	2
4 - 6	3	6	7	11
7 - 9	2	2	4	3
Počet činností průměrně	5	4,2	4,8	5,3

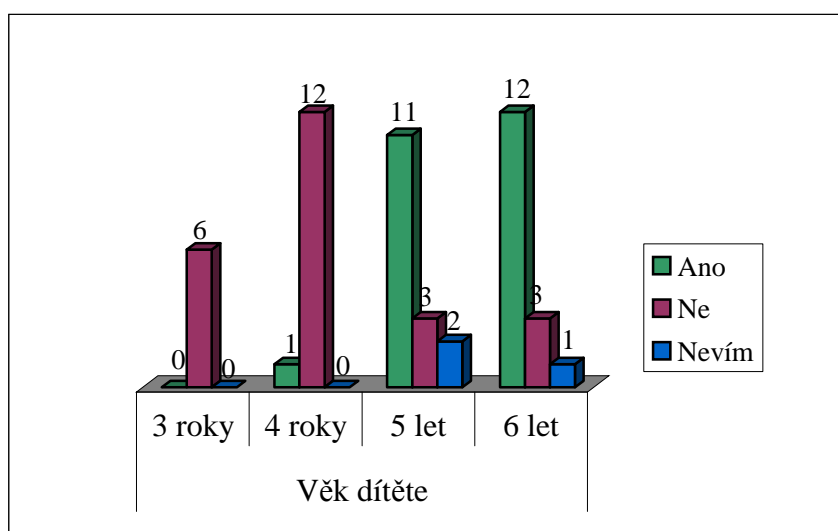

Z odpovědí jsem se chtěla dozvědět, jak se doma děti zapojují do domácích prací. Respondenti volili mezi nabídnutými osmi možnostmi, popř. uvedli jinou činnost pod číslem devět. Nejčastěji děti pomáhají se čtyřmi až šesti činnostmi, a to ve všech věkových kategoriích.

Podle odpovědí děti nejvíce pomáhají s vařením, zaléváním květin a zahradnickými pracemi.

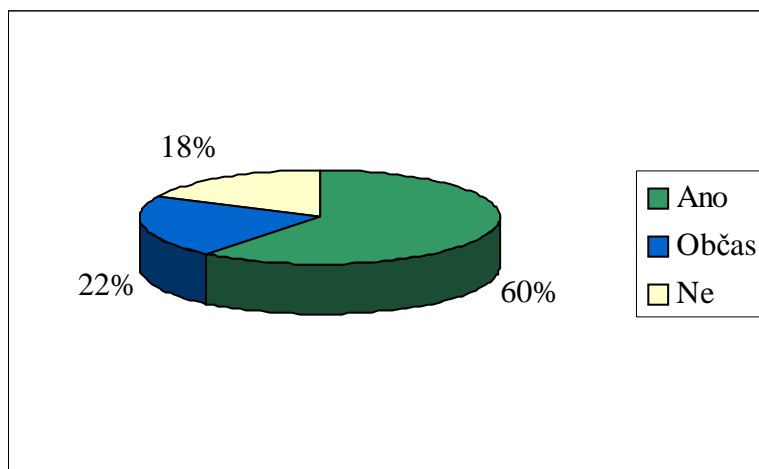
Otázka č. 9: Umí si Váš předškolák sám zavázat tkaničky u bot?

	Věk dítěte			
	3 roky	4 roky	5 let	6 let
Ano	0	1	11	12
Ne	6	12	3	3
Nevím	0	0	2	1

Jak je patrné z grafu, téměř žádné dítě ve věku tří až čtyř let si tkaničky samo nezaváže. Obrat však nastává v 5 letech věku dítěte, kdy si je schopno zavázat tkaničky již 69 % dětí. U šestiletých dětí počet kladných odpovědí přirozeně narůstá.

Výsledky u tříletých a čtyřletých dětí jsou důsledkem nerozvinuté jemné motoriky ruky v tomto období dítěte. Výsledky u pětiletých a šestiletých dětí považuji za úspěšné. Jistě k nim přispívá pravidelné cvičení s Montessori pomůckami v MŠ.

Otázka č. 10: Uklidí si Vaše dítě po sobě stůl po dojedení jídla?

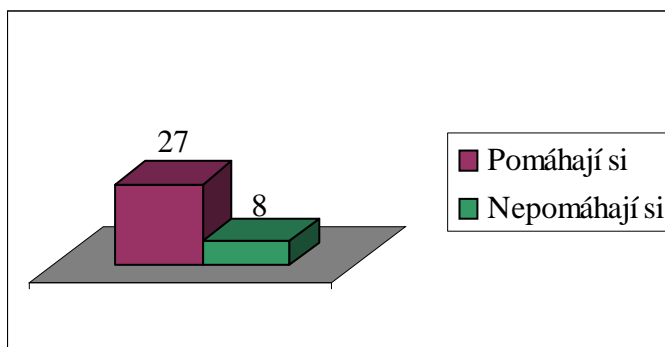
Stůl si po sobě uklidí 60% dětí. 18% dětí si po sobě stůl neuklízí a ve zbylých případech si po sobě děti uklízejí občas.

Otázka č. 11: Napište, prosím, věk sourozenců, pokud nějaké dítě má.

Stav	Počet dětí
Bez sourozenců	16
Má starší(ho) sourozence	20
Má mladší(ho) sourozence	12
Má mladší(ho) i starší(ho) sourozence	3

Alespoň jednoho sourozence má 35 dětí. Z toho 3 děti mají jak mladšího, tak staršího sourozence. Tato otázka byla filtrační. Navazuje na ni otázka č. 12.

Otázka č. 12: Pokud má dítě sourozence, pomáhají si vzájemně při samoobslužných činnostech, jako je např. oblékání? Pokud ano, jak?

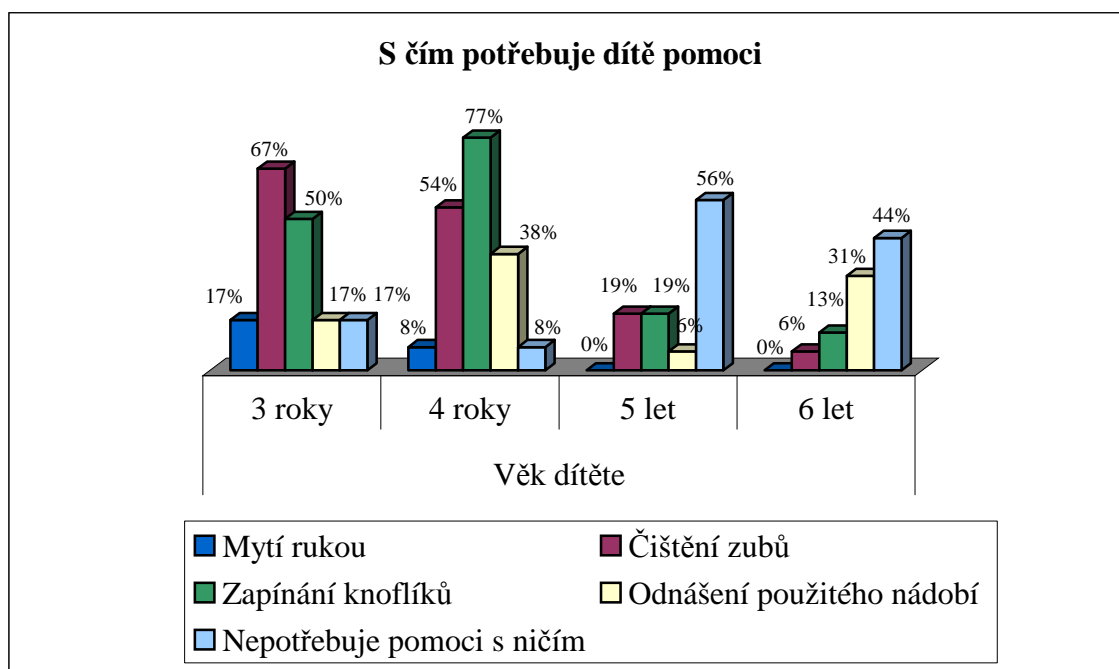
Celých 77% respondentů uvedlo, že si jejich děti při samoobslužných činnostech vzájemně pomáhají. Z celkového počtu 35 dětí si 8 se svým sourozencem vzájemně nepomáhá.

Nejvíce si děti pomáhají při oblékání a uklízení pokojíčku.

Otázka č. 13: Jaké domácí práce vykonává dítě nejraději?

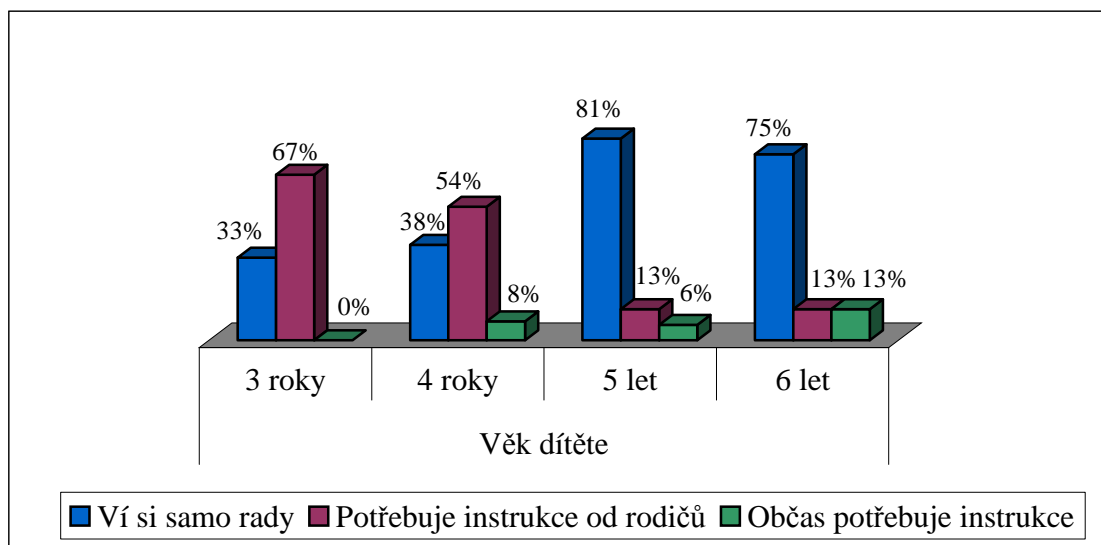
Mezi činnostmi uvedenými respondenty zvítězilo vaření. Jako nejoblíbenější domácí práci svého dítěte jej uvedlo 19 respondentů. Na druhém místě se umístilo umývání nádobí (sedm respondentů) a na třetím místě skládání prádla společně s prací na zahrádce (každá z činností u 5 respondentů). 6 respondentů nevědělo a 3 odpovědělo, že žádné.

Otázka č. 14.: Označte, prosím, činnost, při které potřebuje dítě Vaši pomoc.

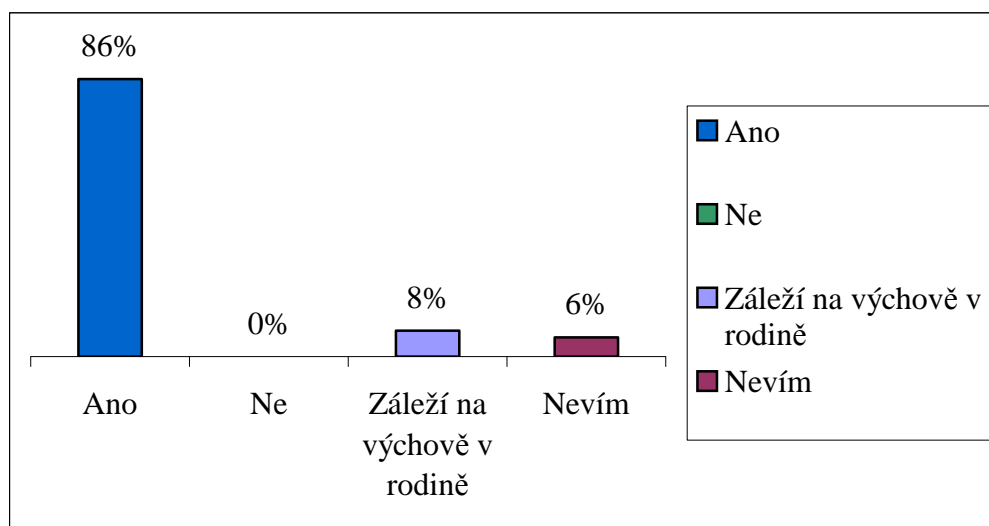
Z grafu je patrné, s jakou činností dítě stále potřebuje pomoci. Úspěšně hodnotím výsledky u pětiletých dětí, kde nepotřebuje pomoc s žádnou činností přes polovinu dětí.

Otázka č. 15: Je si dítě při vykonávání činností spojených s péčí o vlastní osobu jisté, ví si samo rady nebo potřebuje Vaše instrukce?

Jak je patrné z grafu, 67% tříletých a více než polovina čtyřletých dětí potřebuje instrukce od rodičů. V pěti letech již dítě získává větší jistotu a instrukce potřebuje alespoň občas pouze 19% dětí. Usuzuji si, že k tomu přispívá fakt, že jsou děti v montessoriovských zařízeních vedeny k samostatnosti již od útlého věku.

Otázka č. 16: Myslíte si, že mateřská škola, kterou navštěvuje Vaše dítě, ho dobře připraví pro následný praktický život?

Z celkového počtu 51 respondentů si 44 myslí, že bude jejich dítě připraveno dobře. Čtyři uvedli, že záleží na výchově v rodině a tři si nebyli jisti.

Celkové hodnocení dotazníku

Výsledky dotazníku splnily moje očekávání a hodnotím je jako úspěšné. Z odpovědí usuzuji, že mají děti zafixované správné pracovní návyky. Z odpovědí na otázky č. 7 a č. 8 navíc vyplývá, že děti vykonávají pracovní činnosti rády.

Výsledky jsou ovlivněny vývojovými zvláštnostmi, kterými dítě v předškolním období prochází. Zároveň výsledky ovlivňuje celková orientace osobnosti dítěte, které je v tomto věku velmi zvědavé.

Jako nutnost vidím spolupráci rodiny s mateřskou školou. Jen tak mohou být cíle výchovy naplněny. Mnozí rodiče nedovolují dětem vykonávat pracovní činnosti, protože se bojí. Úzkostné vedení rodičů zbytečně podporuje strach a nejistotu dítěte z některých vykonávaných činností. Jak však z odpovědí vyplývá, respondenti dávají svým dětem pro jejich rozvoj dostatek volného prostoru a umožňují jim vykonávat spoustu aktivit.

2.3 Vyhodnocení dotazníku č. 2

Cílem dotazníku č. 2 bylo ověření domněnky, že děti, které v předškolním zařízení pracovaly s didaktickým materiálem M. Montessori, jsou velmi dobře připraveny na výuku matematiky a českého jazyka na základní škole.

Dotazník byl určen respondentům z řad rodičů, jejichž dítě navštěvovalo mateřskou školu montessoriovského typu a nyní navštěvuje běžnou základní školu. Dotazník jsem rozesílala elektronickou poštou, klasickou poštou či předkládala respondentům osobně. Na začátku dotazníku jsem napsala základní informace a poté následovaly demografické otázky. Další otázky byly informativní zaměřené přímo na cíl výzkumu.

Celkově dotazník obsahoval 13 otázek, z toho 2 otázky uzavřené, 3 polouzavřené a 8 otázek otevřených. Otevřené otázky jsem volila z toho důvodu, abych zjistila co nejvěrněji názory respondentů na danou problematiku.

Na dotazník odpovědělo celkem 20 respondentů, z nichž 17 byly ženy a 3 muži. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 26 a 44 let. Věk dítěte byl 6 až 13 let, což mi umožnilo dlouhodobější srovnání sledované problematiky. Údaje získané z odpovědí jsem zpracovala v tabulkách či grafech, v některých případech jsem však upřednostnila slovní hodnocení.

Otázka č. 1: Vaše pohlaví - 3 muži (15%)

- 17 žen (85%)

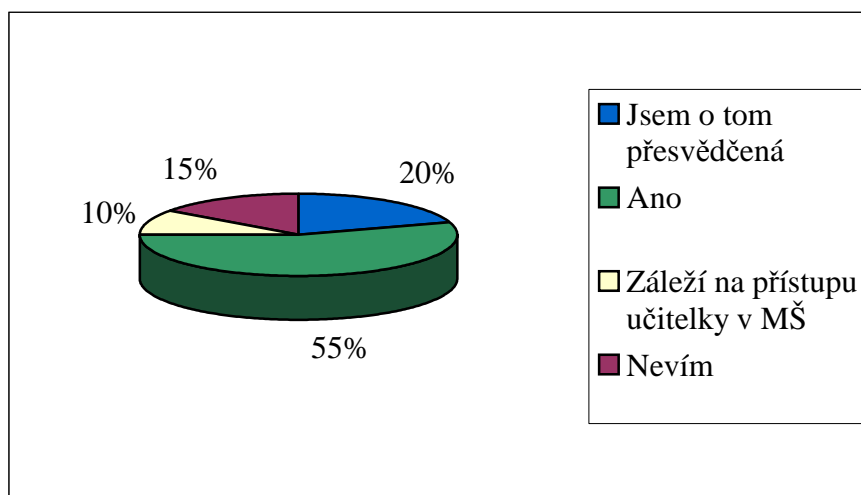
Otázka č. 2: Váš věk

Věk respondenta	Počet	%
26 - 30	2	10
31 - 35	3	15
36 - 40	8	40
41 - 45	7	35

Otázka č. 3: Věk Vašeho dítěte, které navštěvovalo mateřskou školu montessoriovského typu:

Věk dítěte	Počet	%
6	1	5
7	3	15
8	5	25
9	4	20
10	4	20
11	1	5
12	1	5
13	1	5

Otázka č. 4: Myslíte si, že MŠ montessoriovského typu připraví děti na výuku českého jazyka a matematiky na základní škole lépe než běžná předškolní zařízení? Svůj názor, prosím, napište.

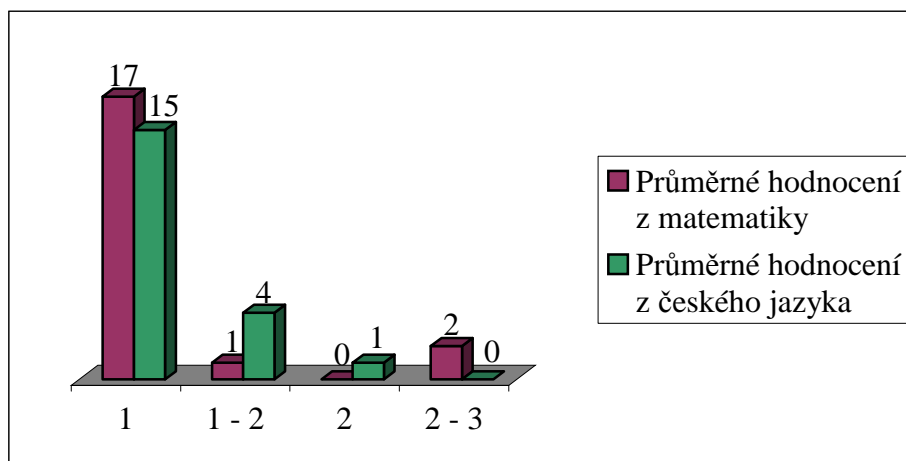
Tři čtvrtiny dotazovaných se domnívají, že předškolní zařízení montessoriovského typu připraví děti lépe než ostatní mateřské školy. 20% respondentů dokonce uvedlo, že jsou o tom přesvědčeni. Dva rodiče si myslí, že záleží na přístupu učitelky v MŠ a zbytek nevěděl.

Otázka č. 5: Které předměty patří u Vašeho dítěte k oblíbeným a které naopak k neoblíbeným?

V této otázce jsem zkoumala, zda matematika a český jazyk patří spíše mezi oblíbené či mezi neoblíbené předměty. Domnívám se totiž, že didaktický materiál M. Montessori podporuje přirozený zájem dítěte o tyto předměty a rozvíjí v nich schopnost logického myšlení, což se uplatňuje ve výuce matematiky. Také předpokládám, že děti si oblíbí ty předměty, se kterými nemají ve škole větší potíže.

Mezi oblíbené předměty svého dítěte zařadilo matematiku 16 rodičů z 20. Mezi neoblíbenými se objevila matematika pouze čtyřikrát. Český jazyk je v tomto ohledu předmětem spíše neutrálním. Do oblíbených předmětů dítěte jej zařadilo 8 rodičů a mezi neoblíbené 5 respondentů.

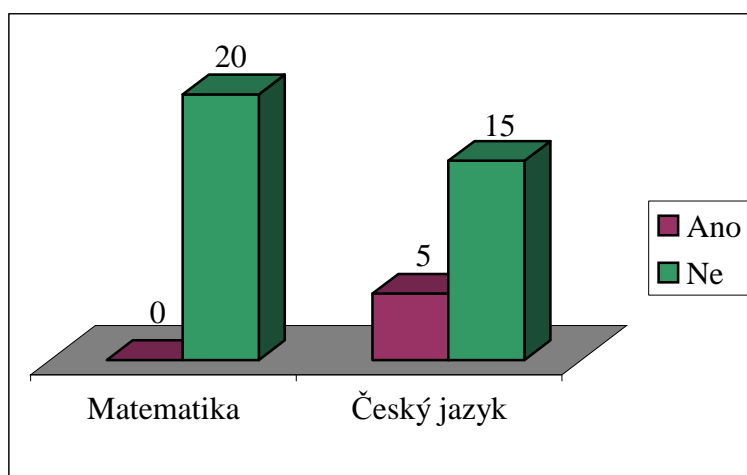
Otázka č. 6: Jaké průměrné hodnocení dostává Vaše dítě z matematiky a českého jazyka?

Z odpovědí vyplývá, že děti respondentů nemají s předměty matematika a český jazyk problémy. Nejčastějším hodnocením z matematiky i českého jazyka je známka 1. Z matematiky průměrně dostává tuto známku 17 dětí z 20 a z českého jazyka 15 dětí z 20. Horší známku než 2 - 3 z každého z předmětů nevedl žádný rodič.

**Otázka č. 7: Mělo někdy Vaše dítě větší problémy se jmenovanými předměty?
Pokud ano, s jakým z předmětů?**

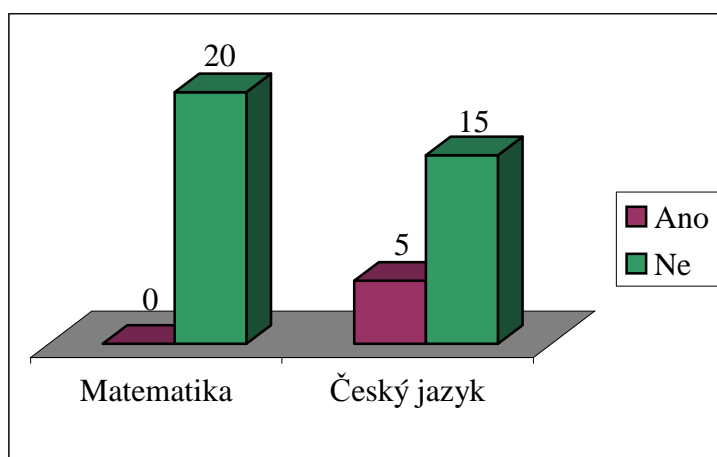
	Ano	Ne
Problémy s matematikou	0	20
Problémy s českým jazykem	5	15

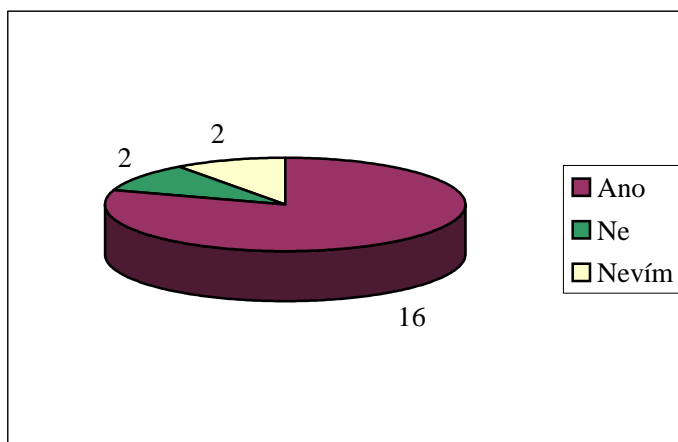
Jak je patrné z grafu, problémy s matematikou nezaznamenal žádný respondent. Z celkového počtu 20 respondentů jich uvedlo pouze 5, že má jejich potomek problémy s českým jazykem, avšak 3 z těchto 5 dětí trpí vývojovou poruchou učení (dvakrát uvedena dyslexie, jedenkrát dysortografie) a 1 dítě má grafomotorické problémy. Lze tedy usoudit, že byly děti na tyto předměty připraveny dobře.

Otázka č. 8: Potřebovalo Vaše dítě někdy doučování z těchto předmětů? Pokud ano, z jakého?

	Ano	Ne
Doučování z matematiky	0	20
Doučování z českého jazyka	3	17

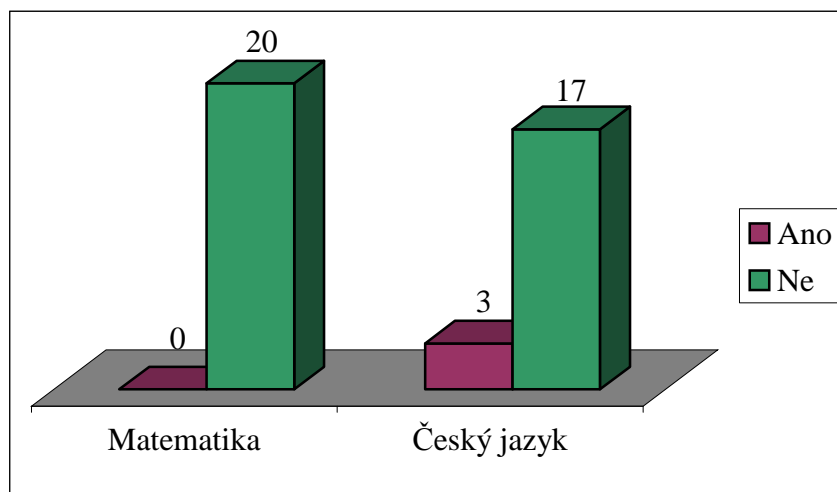

Podle odpovědí respondentů potřebovaly doučování z českého jazyka pouze 3 děti. Dvě z těchto tří dětí přitom trpí nějakou z výše jmenovaných poruch učení. Z matematiky žádné dítě doučování nepotřebovalo.

Otázka č. 9: Čte si Vaše dítě rádo knížky?

Knížky si čte rádo podle odpovědí rodičů 16 dětí z 20. Zájem o knížky nejeví 2 děti a u zbylých 2 si rodiče nebyli jisti. Usuzují, že je k tomu přispělo i to, že montessoriovská předškolní zařízení podněcují v dětech zájem o nové poznatky, které se snaží načerpat v četbě.

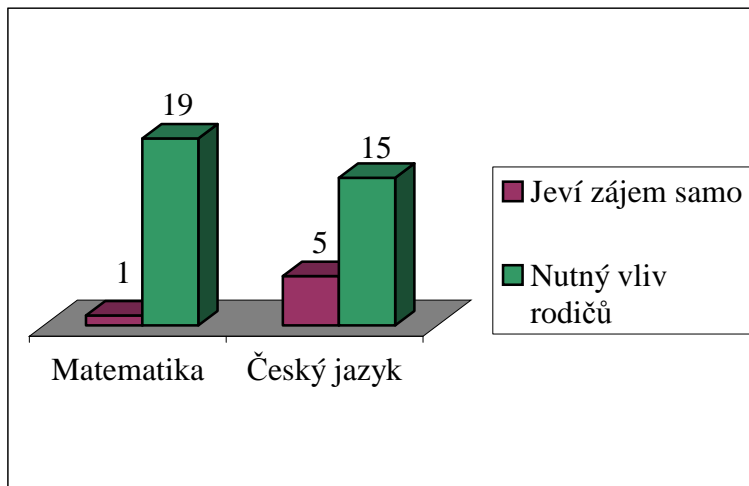
Otázka č. 10: Potřebovalo někdy Vaše dítě individuální péči ze strany učitele v předmětech matematika či český jazyk? Pokud ano, v jakém předmětu?

Individuální péči ze strany učitele potřebovaly pouze 3 děti z 20, a to z předmětu český jazyk.

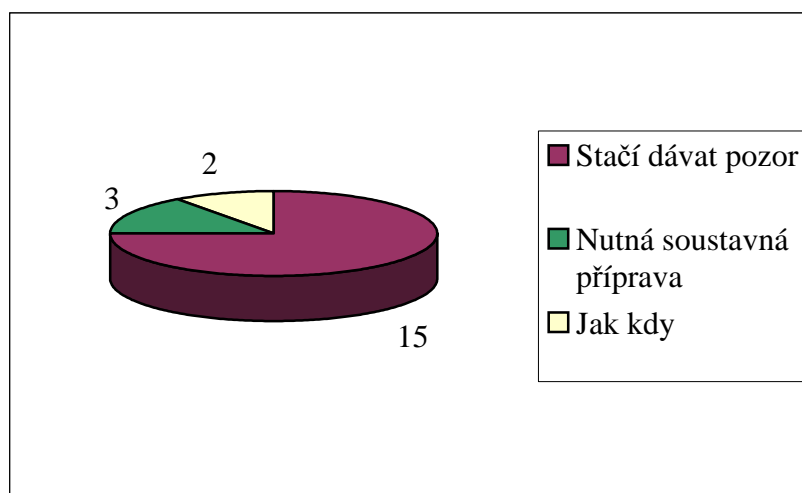
Z matematiky nevyžaduje individuální péči žádné dítě.

Otázka č. 11: Musel(a) jste Vaše dítě do těchto předmětů „nutit“, nebo o ně jevil(a) zájem samo?

Z odpovědí respondentů lze usuzovat, že mají děti o tyto předměty přirozený zájem, který je prací s Montessori materiálem soustavně rozvíjen. Velmi pozitivní výsledek je opět u předmětu matematika – zájem o něj samo jeví 19 dětí z 20. O český jazyk jeví zájem 75% dětí.

Otázka č. 12: Musí se Vaše dítě na matematiku a český jazyk soustavně připravovat, nebo mu stačí dávat pozor při výuce ve škole?

Tři čtvrtiny dotázaných respondentů uvedlo, že jejich dítě na předměty český jazyk a matematika nepotřebuje soustavnou přípravu. Tři děti soustavnou přípravu potřebují. U zbylých dvou záleží na probírané látce.

Otázka č. 13: Myslíte si, že mateřská škola, kterou Vaše dítě navštěvovalo, jej dobře připravila pro nástup do základní školy?

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti kladně. Jeden respondent navíc ocenil, že mateřská škola montessori probudila v jeho dítěti zájem a zvědavost, chuť a vytrvalost. Jedna maminka vyslovila politování nad tím, že základní škola neuměla pracovat s tím, že už dítě čte a druhá nad tím, že školák takového typu není víc. Z odpovědí tedy vyplývá, že jsou rodiče s předškolní výchovou v montessoriovských zařízeních velmi spokojeni.

Celkové hodnocení dotazníku

Výsledky dotazníku úspěšně potvrdily mojí domněnku, že děti, které v předškolním zařízení pracovaly s didaktickým materiálem M. Montessori, jsou velmi dobře připraveny na výuku matematiky a českého jazyka na základní škole. Jednoznačně pozitivně hodnotí v tomto ohledu předškolní zařízení montessoriovského typu i sami rodiče.

Velice kladně hodnotím zejména výsledky, které se týkají předmětu matematika. Jsem přesvědčena, že jsou tyto výsledky ovlivněny kladným působením didaktického materiálu M. Montessori na dítě. Didaktický materiál rozvíjí u dítěte nejen intelekt a schopnost logického myšlení, ale také představivost, pozornost, soustředěnost či paměť. Materiál dítě motivuje, aktivuje a podporuje jeho kreativitu.

ZÁVĚR

M. Montessori se podařilo osvobodit výchovu od přežitých myšlenkových šablon. Třemi jejími důležitými objevy jsou polarizace osobnosti, absorbuující duch a senzitivní fáze. Díky nim probíhá sebevýchova dítěte, ke které je však třeba zajistit didakticky připravené prostředí. Zásadní roli v něm hraje didaktický materiál, který vede k přirozenému rozvoji osobnosti dítěte. V učení M. Montessori můžeme objevit celou řadu cenných prvků, které by v práci zodpovědného pedagoga neměly chybět. Její pedagogika umožňuje dítěti žít v souladu se svými potřebami a zvládnout úkoly, které před něj staví život. Vždyť také hlavním heslem výchovy M. Montessori je „pomoc k životu“.

M. Montessori si přála, aby její pedagogické ideje sloužily k dobru dětem na celém světě. A tak tomu také je. Montessori pedagogiku najdeme v zemích rozvinutých i rozvojových, u nejrůznějších národů, v oblastech s rozličnými kulturami a náboženstvím. Ukázalo se, že je vhodná pro děti všech sociálních vrstev a nejrůznějších schopností a dovedností, pro děti nadané i s poruchami učení, pro normální děti i pro děti s postižením.

Zamýšlela jsem se i nad možnými mezemi Montessori pedagogiky. Myslím si, že jistým omezením je nízký počet základních škol a neexistence středních škol montessoriovského typu v České republice. Tato chybějící návaznost může působit dětem při přestupu potíže, jelikož jsou zvyklé na jiný způsob výuky a přístup ze strany učitele než je obvyklé v běžných školských zařízeních.

Při zpracování teoretické části jsem se seznámila s celou řadou nových informací, které v budoucnu využiji při práci s dětmi. Díky praktické části jsem si ověřila pozitivní působení didaktického materiálu M. Montessori na rozvoj osobnosti dítěte. Ráda bych se i nadále věnovala Montessori pedagogice a absolvovala Montessori diplomový kurz.

Hypotézy:

- 1) Cvičení praktického života rozvíjí u dětí jejich samostatnost a správné pracovní návyky.

Na základě odpovědí v dotazníku č. 1 považuji danou hypotézu za **POTVRZENOU**. Hypotézu potvrdilo i pozorování, které jsem v rámci výzkumu uskutečnila.

- 2) Děti, které v předškolním zařízení pracovaly s didaktickým materiálem M. Montessori, jsou velmi dobře připraveny na výuku matematiky a českého jazyka na základní škole.

Hypotéza byla na základě odpovědí v dotazníku č. 2 **POTVRZENA**.

Z výsledků mých výzkumů vyplývá, že tuto metodu oceňují i rodiče dětí, které předškolní zařízení montessoriovského typu navštěvují či navštěvovaly.

POUŽITÁ LITERATURA

- Jeřábková, B. Mateřská škola jako životní prostor I. Brno: Masarykova Univerzita, 1993.
- Ludwig, H. a kol. Vychováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2000.
- Montessori, M. Absorbující mysl. Praha: Nakladatelství SPS, 2003.
- Montessori, M. Objevování dítěte. Praha: Nakladatelství SPS, 2001.
- Montessori, M. Tajuplné dětství. Praha: Nakladatelství SPS, 1998.
- Průcha, J. Alternativní školy. Praha: Portál, 1996.
- Průcha, J. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Praha: Portál, 2001.
- Rýdl, K. Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno: Marek Zeman, 1994.
- Rýdl, K. Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori. Praha: Public History, 1999.
- Svobodová, J. – Jůva, V. Alternativní školy. Brno: Paido, 1995.
- Šebestová, V. – Švarcová, J. Maria Montessori aktuálně. Praha: VOŠ pedagogická a sociální, SPgŠ a Gymnázium, 1999.
- Zelinková, O. Pomoz mi, abych to dokázal. Praha: Portál, 1997.

Další doporučené zdroje

www.montessoricr.cz

www.modernivyucovani.cz

SEZNAM PŘÍLOH

1. Vzor dotazníku č. 1
2. Vzor dotazníku č. 2
3. Příklady didaktického materiálu M. Montessori
4. Fotografie M. Montessori

PŘÍLOHA Č. 1

DOTAZNÍK

Vážení rodiče! Dostává se Vám do rukou dotazník, který zkoumá rozvoj osobnosti dítěte v mateřských školách. Výsledky tohoto dotazníku budou sloužit pouze jako podklady k vypracování mé bakalářské práce na HTF UK, škole, kterou studuji a nebudou nikde zveřejňovány a spojovány s Vámi. Dotazník je anonymní, a proto Vás prosím, abyste v něm vyjádřili své opravdové mínění.

Děkuji, Z. Maiselová

Pokud máte více dětí v předškolním věku, vyplňte, prosím, pro každé dítě dotazník zvlášť. Svou odpověď zaškrtněte či doplňte:

1) Vaše pohlaví: muž žena

2) Váš věk:

3) Věk předškolního dítěte:

4) Pohlaví dítěte v předškolním věku:

chlapec dívka

5) Celkový počet dětí:

6) Napište, prosím, název předškolního zařízení, které Váš předškolák navštěvuje:

7) Jeví Vaše dítě zájem o domácí práce jako je zametání, utírání prachu apod. ?

ANO NE NEVÍM

8) S jakou z těchto činností Vám dítě pomáhá ?:

- zalévání květin
- utírání prachu
- zametání
- vaření
- utírání nádobí

- zahradnické práce
- věšení či skládání prádla
- luxování
- jiné:

9) Umí si Váš předškolák sám zavázat tkaničky u bot?

ANO NE NEVÍM

10) Uklidí si Vaše dítě po sobě stůl po dojetí jídla?

ANO NE NEVÍM

11) Napište, prosím, věk sourozenců, pokud nějaké dítě má:

12) Pokud má dítě sourozence, pomáhají si vzájemně při samoobslužných činnostech, jako je např. oblékání? Pokud ano, jak?:

ANO NE NEVÍM

Jak:

13) Jaké domácí práce vykonává dítě nejraději?

14) Označte, prosím, činnost, při které potřebuje dítě Vaši pomoc:

- mytí rukou
- čištění zubů
- zapínání knoflíků
- odnášení použitého nádobí

15) Je si dítě při vykonávání činností spojených s péčí o vlastní osobu jisté, ví si samo rady nebo potřebuje Vaše instrukce?

- a) ví si samo rady
- b) potřebuje instrukce

16) Myslíte si, že mateřská škola, kterou navštěvuje Vaše dítě, ho dobře připraví pro následný praktický život?

PŘÍLOHA Č. 2

DOTAZNÍK

Vážení rodiče! Dostává se Vám do rukou dotazník, který zkoumá rozvoj osobnosti dítěte v mateřských školách. Výsledky tohoto dotazníku budou sloužit pouze jako podklady k vypracování mé bakalářské práce na HTF UK, škole, kterou studuji a nebudou nikde zveřejňovány a spojovány s Vámi. Dotazník je anonymní, a proto Vás prosím, abyste v něm vyjádřili své opravdové mínění.

Děkuji, Z. Maiselová

Svou odpověď zaškrtněte či doplňte:

5) Vaše pohlaví: muž žena

6) Váš věk:

7) Věk Vašeho dítěte, které navštěvovalo mateřskou školu montessoriovského typu:

4) Myslíte si, že MŠ montessoriovského typu připraví děti na výuku českého jazyka a matematiky na základní škole lépe než běžná předškolní zařízení? Svůj názor, prosím, napište.

5) Které předměty patří u Vašeho dítěte k oblíbeným a které naopak k neoblíbeným?

Oblíbené:

Neoblíbené:

6) Jaké průměrné hodnocení dostává Vaše dítě z matematiky a českého jazyka?

7) Mělo někdy Vaše dítě větší problémy se jmenovanými předměty? Pokud ano, s jakým z předmětů?

ANO - NE

8) Potřebovalo Vaše dítě někdy doučování z těchto předmětů? Pokud ano, z jakého?

ANO - NE

9) Čte si Vaše dítě rádo knížky?

ANO NE NEVÍM

10) Potřebovalo někdy Vaše dítě individuální péči ze strany učitele v předmětech matematika či český jazyk? Pokud ano, v jakém předmětu?

ANO - NE

11) Musel(a) jste Vaše dítě do těchto předmětů „nutit“, nebo o ně jevil(a) zájem samo?

12) Musí se Vaše dítě na matematiku a český jazyk soustavně připravovat, nebo mu stačí dávat pozor při výuce ve škole?

13) Myslíte si, že mateřská škola, kterou Vaše dítě navštěvovalo, jej dobře připravila pro nástup do základní školy?

PŘÍLOHA Č. 3

A) CVIČENÍ PRAKTICKÉHO ŽIVOTA

Obr. č. 3: Návuk základních úkonů potřebných pro oblékání (příklady ráků)

Obr. č. 4: Čištění bot

Obr. č. 5 : Nabírání a přemísťování lžící

Obr. č. 6: Čištění kovu

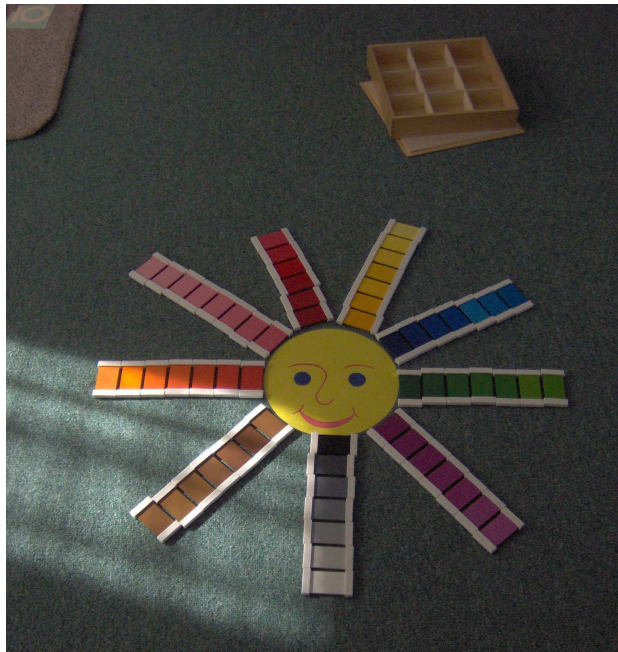

Obr. č. 7: Strouhání mýdla

B) SMYSLOVÝ MATERIÁL

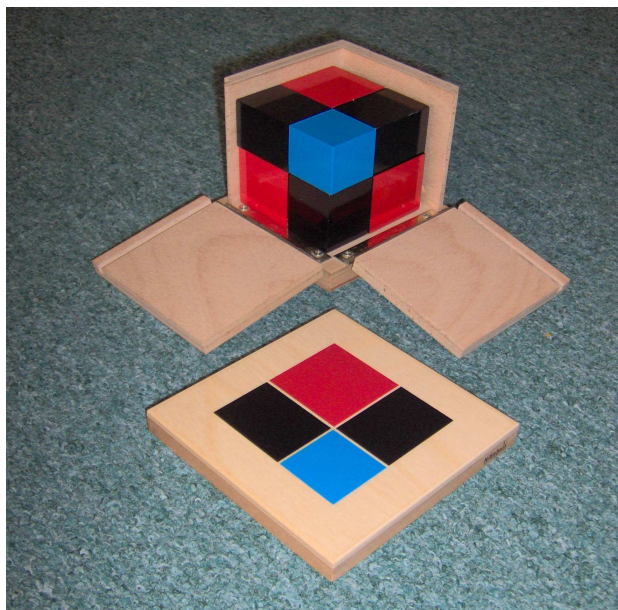
Obr. č. 8: Krabička se sadou barevných destiček

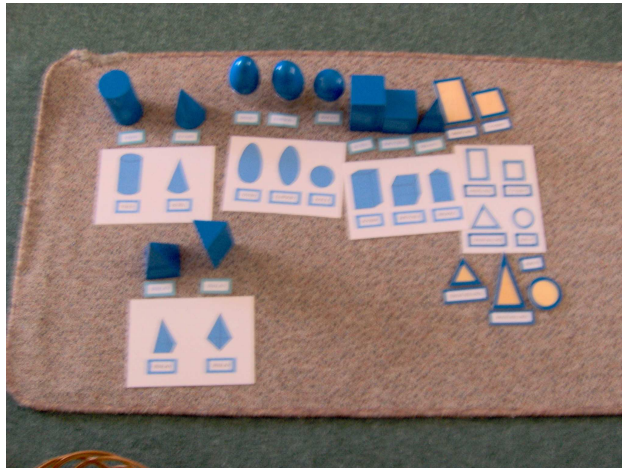
Obr. č. 9: Zvonečky

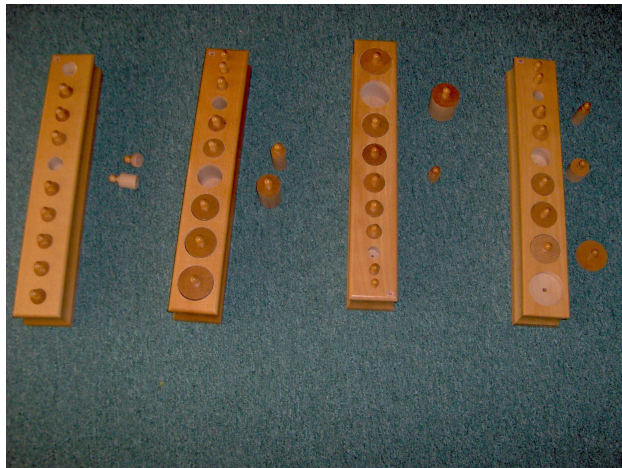
Obr. č. 10: Binomická krychle

Obr. č. 11: Geometrická tělesa

Obr. č. 12: Dřevěná závaží

Obr. č. 13: Skládací trojúhelník

C) ŘEČ

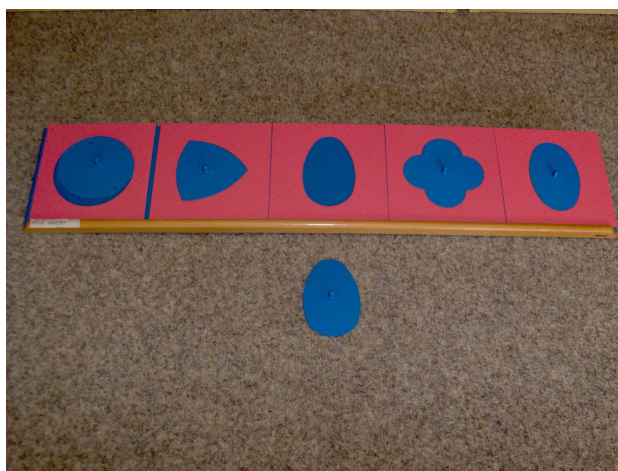
Obr. č. 14: Písmena ze smirkového papíru

Obr. č. 15: Pomůcka na cvičení motoriky – obtahování tvarů

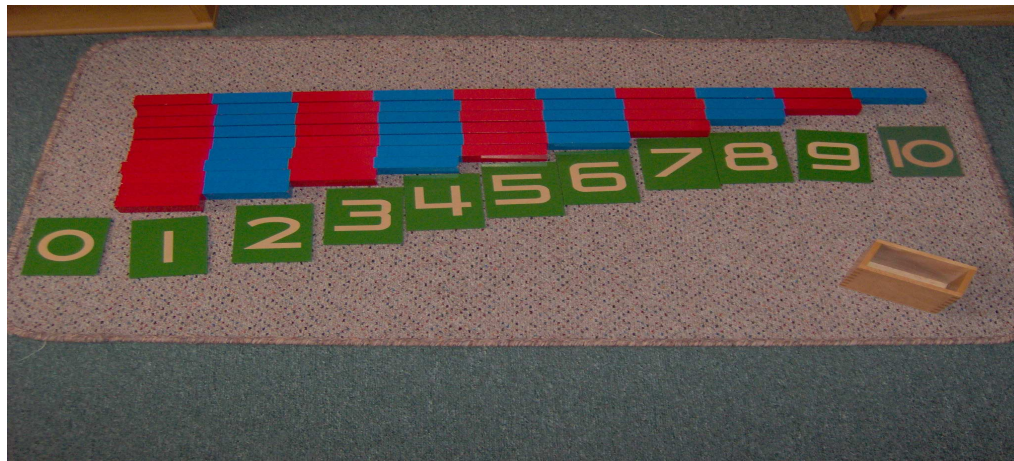

Obr. č. 16: Kovové desky s jednotlivými geometrickými tvary

D) MATEMATIKA

Obr. č. 17: Červenomodré tyče s čísly ze smirkového papíru

Obr. č. 18: Seguinova deska I

Obr. č. 19: Perlový materiál

Obr. č. 20: Perličkové řetězy

E) KOSMICKÁ VÝCHOVA

Obr. č. 21: Mapa ke kosmické výchově

Obr. č. 22: Globusy

Obr. č. 23: Komoda s mapami

PŘÍLOHA Č. 4

SUMMARY

Rozvoj osobnosti dítěte pomocí didaktického materiálu
M. Montessori

The development of a child's personality by means of Montessori didactical material

Zdeňka Maiselová, DiS.

Maria Montessori is without doubt one of the most significant figures of pedagogy of the 20th century. In many aspects her ideas are actual even after hundred years.

The theoretical part of the bachelor thesis is based on analysis and reflection of the literature I studied. In the practical part of the work was verified the positive effect of Montessori didactical material on the child's personality development. The questionnaire research and the observation have approved following hypotheses: 1. Exercising of practical life develops children's independence and correct working habits, 2. Children, who have worked with Montessori didactical material at pre-school organisation, are very well prepared for education in mathematics and Czech language at a primary school. The results of the research show that this method is being appreciated also by parents of children, who are or were attending pre-school organisation of Montessori type.